

Archeologienota Heestert Kerkhofplein

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Kris VAN QUAETHEM

31-8-2017

Titel: Archeologienota Heestert Kerkhofplein

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke en Maarten Bracke

Projectcode bureauonderzoek: 2017H240

Intern projectnummer: 2017.139

Locatiegegevens: Heestert, Kerkhofplein 3

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 82535 en Y: 163806; X: 82625 en Y: 163790

Oppervlakte plangebied: 4350m²

Kadastergegevens: Zwevegem (Heestert), afdeling 4, sectie B, perceel nr. 1461d/2 en 1461 (zie figuur 12)

Topografische kaart: zie figuur 10 en 11

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Kris Van Quaethem (assistent-archeoloog) en Delfien Rabaey (contactpersoon initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Zelzate, 31/08/2017

© Maarten Bracke, p/a Leegstraat 170, 9060 Zelzate. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

<u>1.</u>	<u>INLEIDING</u>	4
1.1.	WETTELIJK KADER	4
1.2.	ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1.	VRAAGSTELLING	4
1.2.2.	RANDVOORWAARDEN	4
1.3.	WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1.	MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2.	ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3.	ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4.	WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5.	SELECTIE BRONNEN	6
<u>2.</u>	<u>BUREAUONDERZOEK</u>	7
2.1.	HUIDIGE TOESTAND	7
2.2.	GEPLANEDE WERKEN	10
2.3.	LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	13
2.3.1.	TOPOGRAFISCHE SITUERING	13
2.3.2.	LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	15
2.3.3.	BODEMKUNDIGE SITUERING	18
2.3.4.	GEOLOGISCHE SITUERING	19
2.4.	HISTORISCHE SITUERING	22
2.5.	ARCHEOLOGISCHE SITUERING	29
<u>3.</u>	<u>SYNTHESE</u>	31
3.1.	ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	31
3.2.	AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	31
3.3.	VERDER VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM	32
3.4.	VERDER VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM	33
3.5.	BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	33
<u>4.</u>	<u>SAMENVATTING</u>	36
<u>5.</u>	<u>BIBLIOGRAFIE</u>	37
<u>6.</u>	<u>BIJLAGES</u>	38

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te Heestert Kerkhofplein waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgesteld te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaarde gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied, de directe omgeving en van de deelgemeente Heestert (Zwevegem) in het algemeen werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.¹ Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie wordt gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast wordt in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en worden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen wordt afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd, gezien de ligging van de site net buiten de oorspronkelijke dorpskern van een landelijke gemeente (cfr. Ferrariskaart – Historische situering), niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het terrein, met een oppervlakte van 4350m², is gelegen in Heestert (Zwevegem) aan het Kerkhofplein, op een honderdtal meter ten zuidoosten van de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk. Tussen de kerk en het plangebied bevindt zich het Heestert Military Cemetery en het gewone kerkhof. De noordoostelijke kant wordt begrensd door Chirolokalen. Verder naar het oosten toe bevinden zich de achtertuinen van een woonwijk langs de Kampenhove en Lentelaan. Aan de Westelijke zijde bevindt zich de V-dagstraat en de Outrijvestraat. Het zuidelijke gebied is ingenomen met weilanden. Het terrein is in gebruik als hondentrainingsschool 'De Wilskracht Heestert' en grotendeels ingenomen als grasland met wat laag hekwerk en enkele bomen. Het noordelijke deel is voorzien van betonklinkers met een oppervlakte van ca. 650m². In het zuidwestelijke deel staat één gebouw (cafetaria), opgetrokken in hout, van ca. 85m² waarlangs twee blokhutjes staan aan de oostelijke kant. Het gebouw staat bekend als Kerkhofplein nr. 3. Kadastraal gezien bevindt het terrein zich op: Zwevegem (Heestert), afdeling 4, sectie B, perceel nr. 1461d/2 en 1461.

Figuur 1 Uitsnede uit de orthofoto van 2016 met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

Figuur 2 Zijdelingse luchtfoto van het plangebied richting noorden (bron: <https://www.zwevegem.be/adressen/gemeentelijke-hondendressuur-heestert>)

Figuur 3 Zicht op het plangebied in noordelijke richting met de cafetaria en hondenschool (bron: initiatiefnemer).

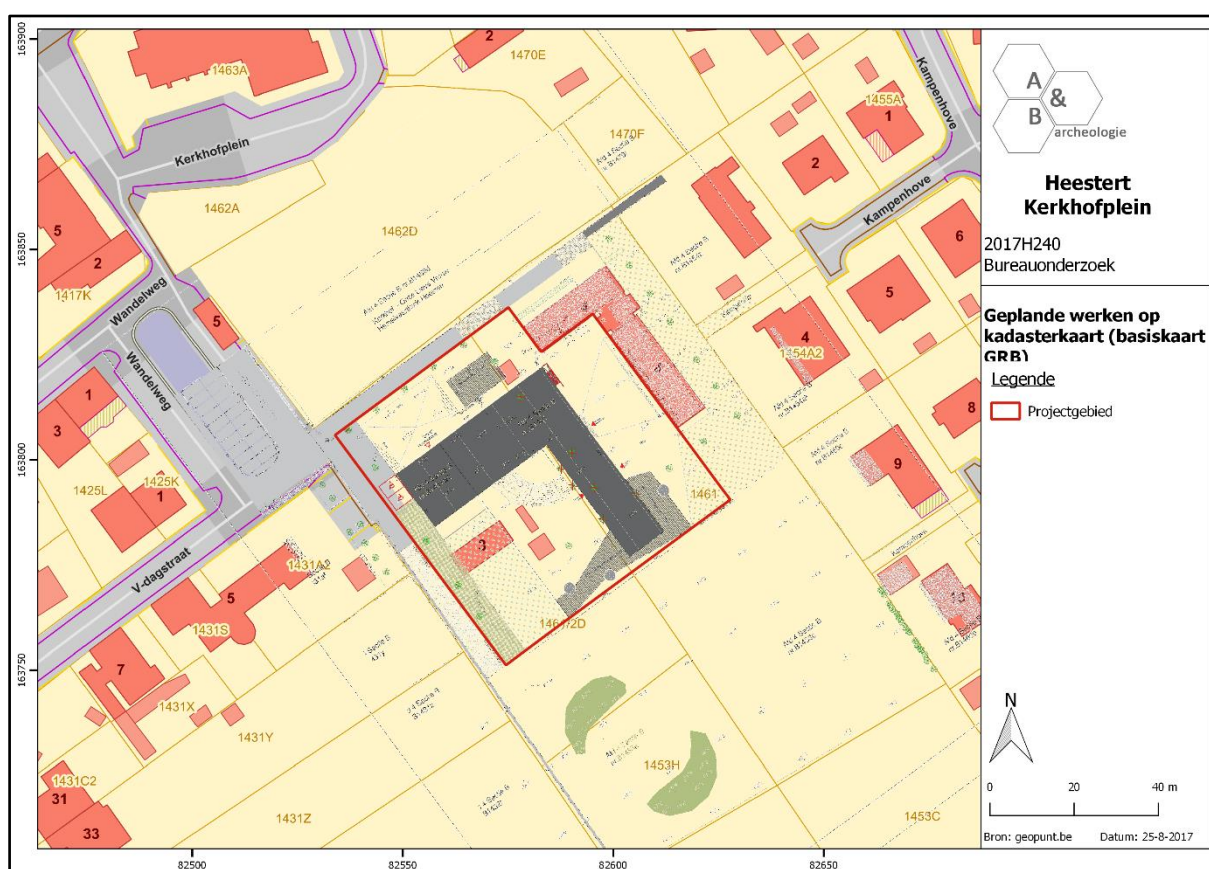
Figuur 4 Zicht op de betonklinkers met achteraan en rechts de chirolokalen (bron: initiatiefnemer).

2.2. Geplande werken

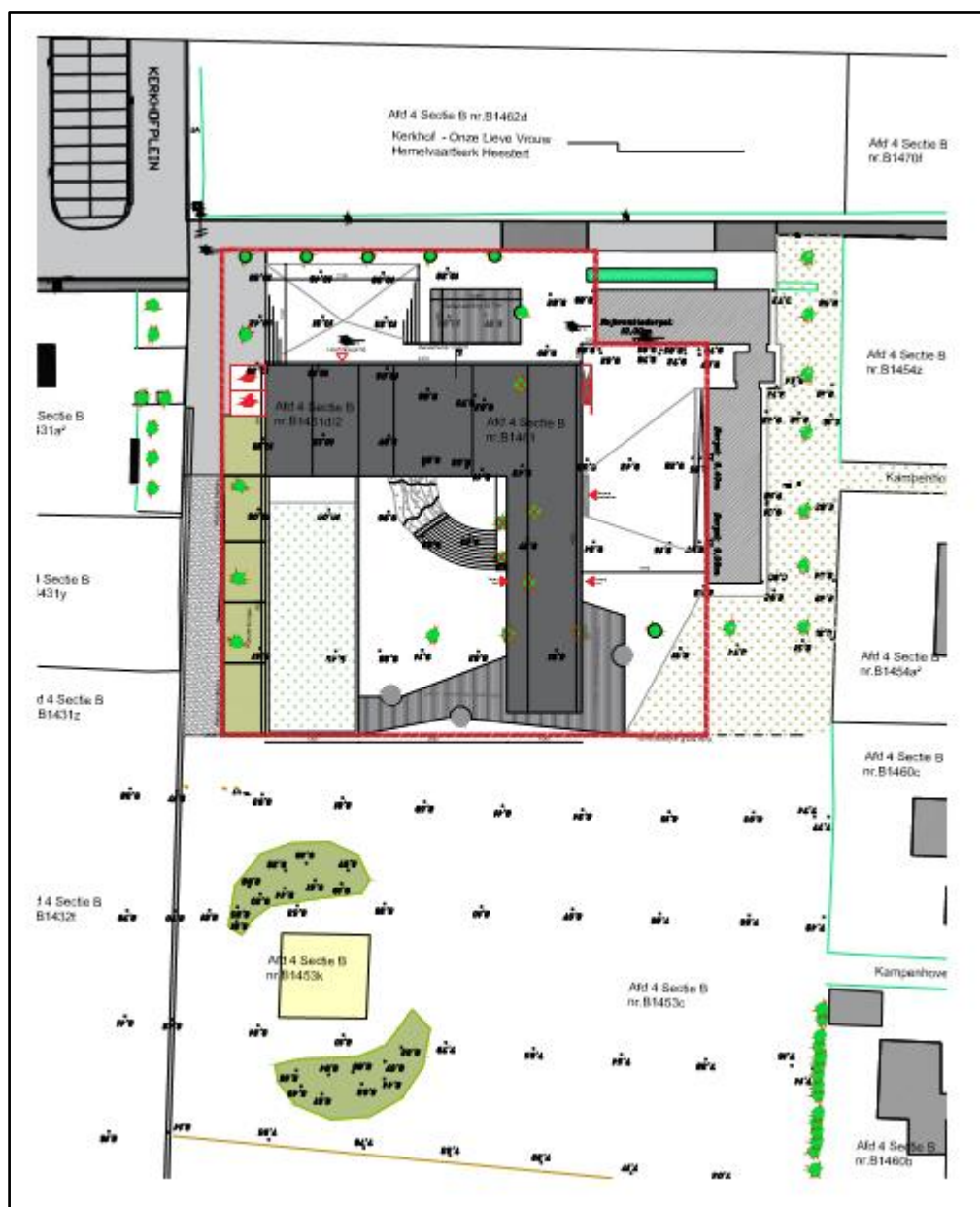
De geplande werken bestaan uit twee luiken. In eerste instantie zal het terrein bouwrijp worden gemaakt waarbij het bestaande gebouw, de bijgebouwtjes en het hekwerk afgebroken worden. Ook zullen de betonklinkers in het noorden uitgebroken worden en enkele bomen zullen gerooid worden.

Nadien zal een school, voor het lager onderwijs, gebouwd worden met diverse klassen en een sporthal. De school zal een U-vorm hebben met een oppervlakte van 1501m². Zoals te zien op de onderstaande doorsneden, zal ook een deel ondergronds aangelegd worden. Daarnaast worden speelplaatsen en andere verhardingen voorzien met een oppervlakte van 2590m².

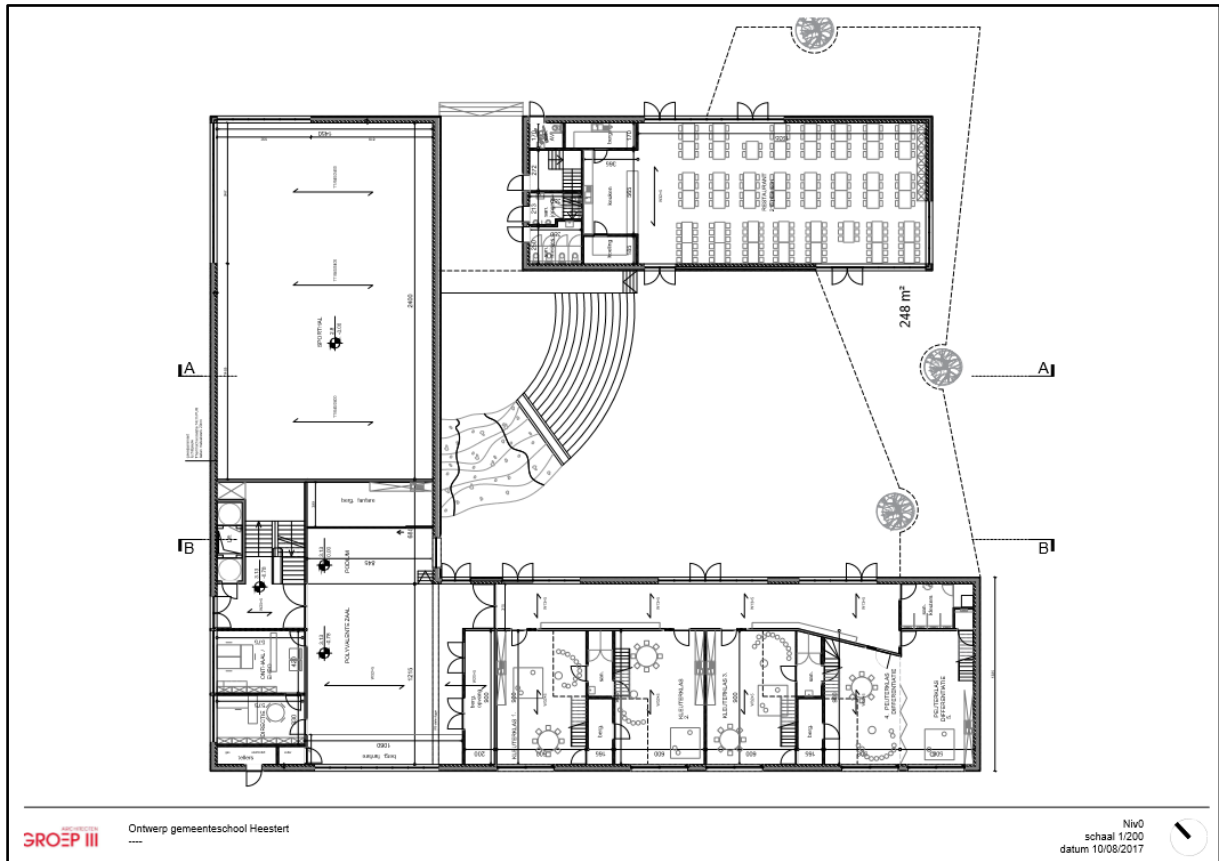
De geplande werken hebben een nefaste impact op het bodemarchief en bijgevolg het mogelijke archeologische erfgoed.

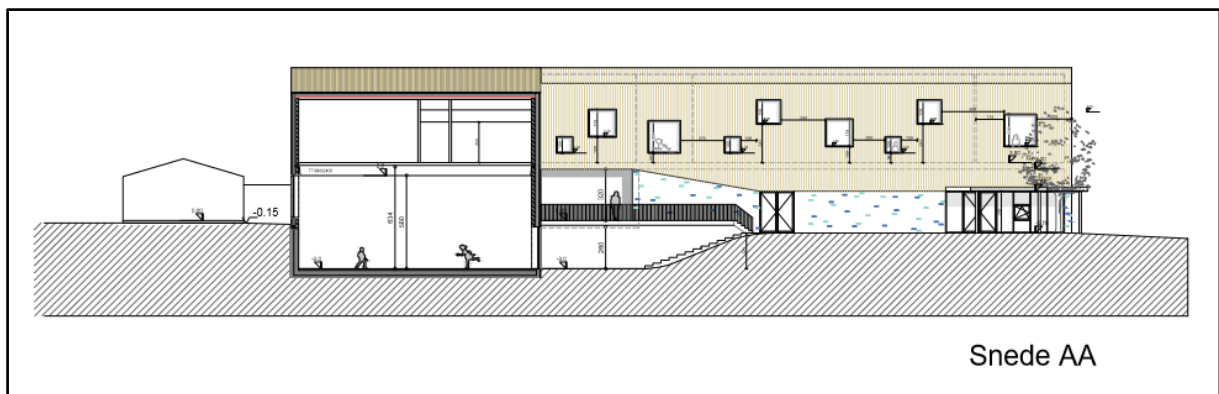
Figuur 5 Projectie van de geplande werken op het huidig kadaster (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

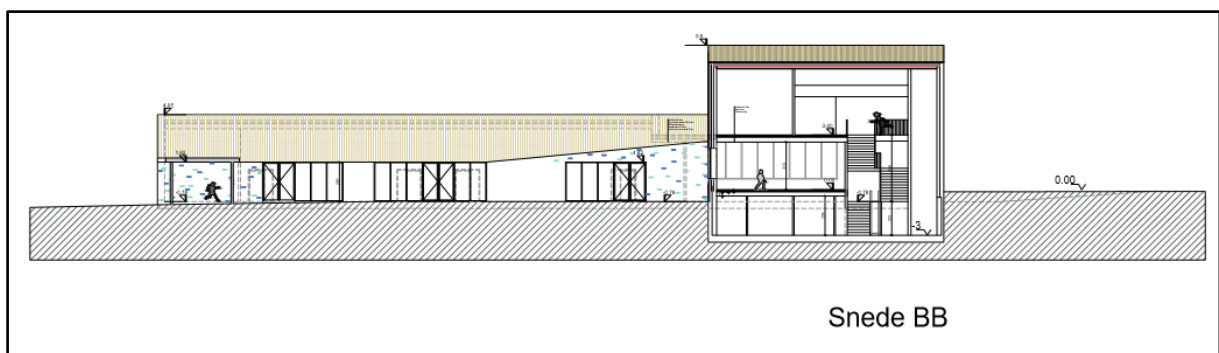
Figuur 6 Uitsnede uit het plan 'geplande werken niveau +1' met afbakening van het plangebied in rood (bron: initiatiefnemer).

Figuur 7 Detailplan van de werkzaamheden niveau gelijkvloers (bron: initiatiefnemer).

Figuur 8 Doorsnede AA (bron: initiatiefnemer).

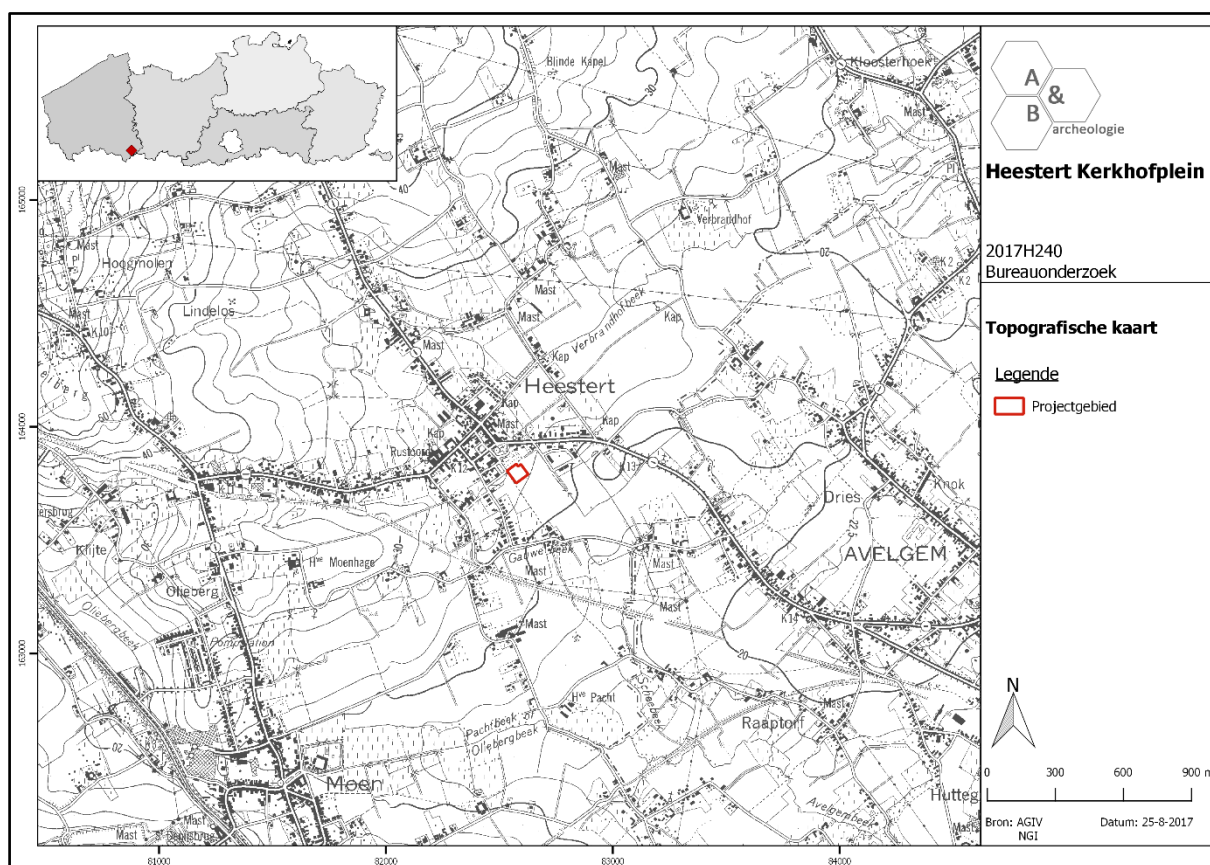
Figuur 9 Doorsnede BB (bron: initiatiefnemer).

2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

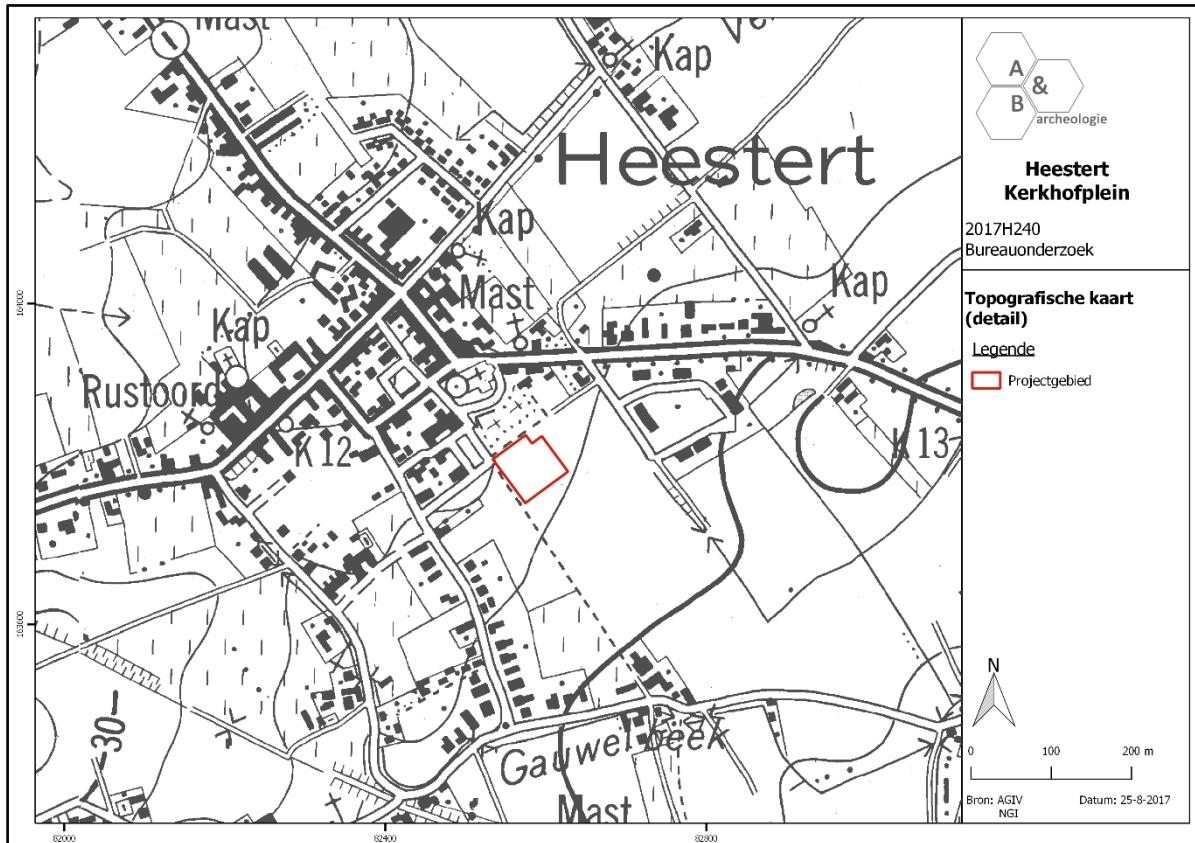
Het projectgebied bevindt zich in Heestert, een deelgemeente van Zwevegem, gelegen in het zuidoostelijke deel van de provincie West-Vlaanderen. De gemeente Zwevegem bestaat uit de deelgemeentes Heestert, Moen, Otegem en Sint-Denijs. Heuvelland situeert zich tussen de gemeentes Harelbeke, Deerlijk, Anzegem, Avelgem, Spiere-Helkijn en Kortrijk⁶.

Het plangebied bevindt zich ter hoogte van het Kerkhofplein, vlakbij de kerk en het kerkhof. Het terrein maakt deel uit van de laatste groenzone binnen de dorpskern. Ten oosten en noorden werd het gebied de laatste decennia ontwikkeld door toevoeging van een woonwijk aan de Kampenhove, Lentelaan en Pontstraat. Het dorp is landelijk gelegen en vooral geconcentreerd langs de invalswegen Gauwelstraat, Outrijvestraat, Stijn Streuvelsstraat en de Verkeerstraat.

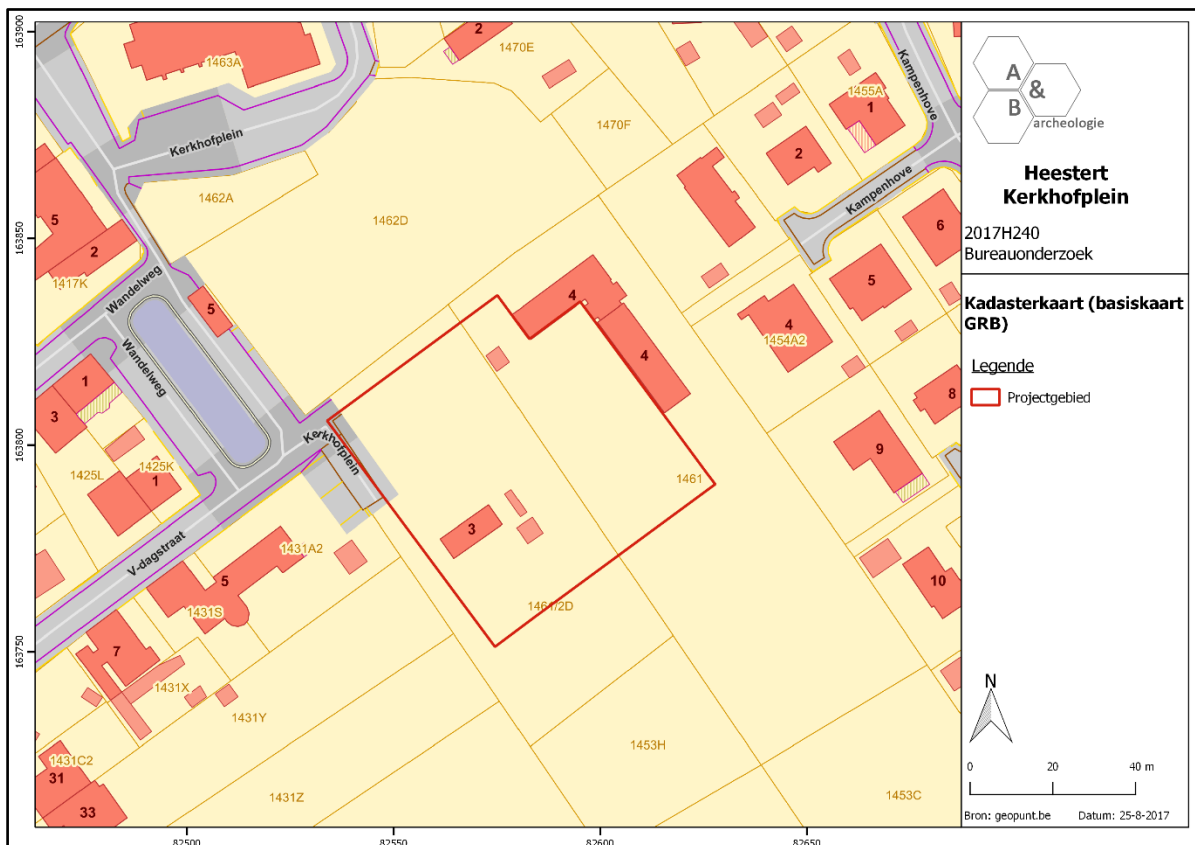

Figuur 10 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

⁶ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Zwevegem>

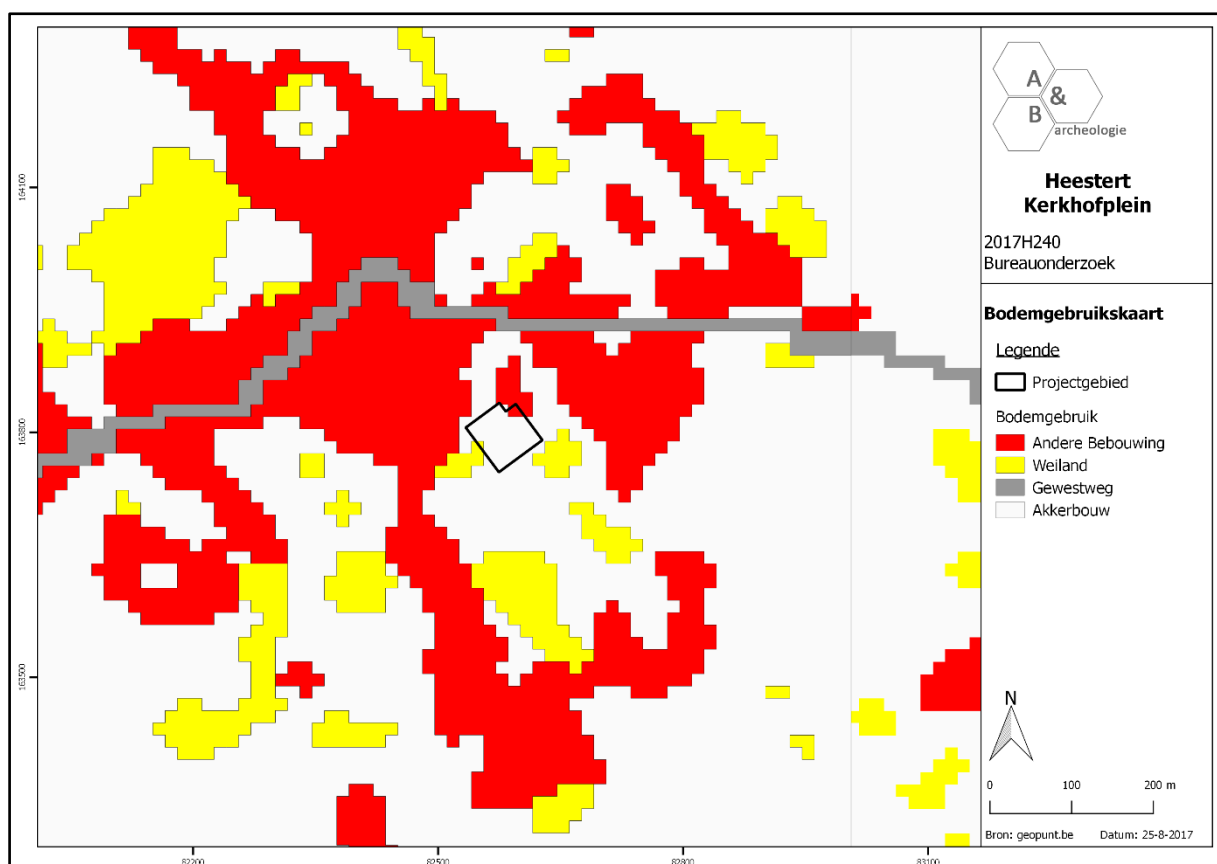

Figuur 11 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 12 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van de perceelsnummers (bron: geopunt.be).

Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het gebied onderverdeeld in drie types. Het eerste en grootste deel wordt aangegeven met een witte inkleuring en betekent 'Akkerbouw'. Een dergelijke type wordt als volgt omschreven: een bodem die gebruikt wordt in één of ander rotatiesysteem waarbij jaarlijks gewassen worden geoogst, inclusief braakland. Het tweede type wordt aangegeven in het westen door middel van de gele inkleuring en betreft weiland. Het derde type betreft een rode inkleuring aan de noordelijke grens en slaat op Andere bebouwing. Het grootste deel van het gebied wordt hierbij bedekt door structuren, waaronder gebouwen, wegen en artificiële oppervlakten met groenzones. In totaal is bij dit type 30 tot 80% verhard. Dit laatste komt overeen met de aanwezige betonklinkers. Het terrein zelf is heden ten dage vooral ingenomen als grasland voor de hondenschool.

Figuur 13 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

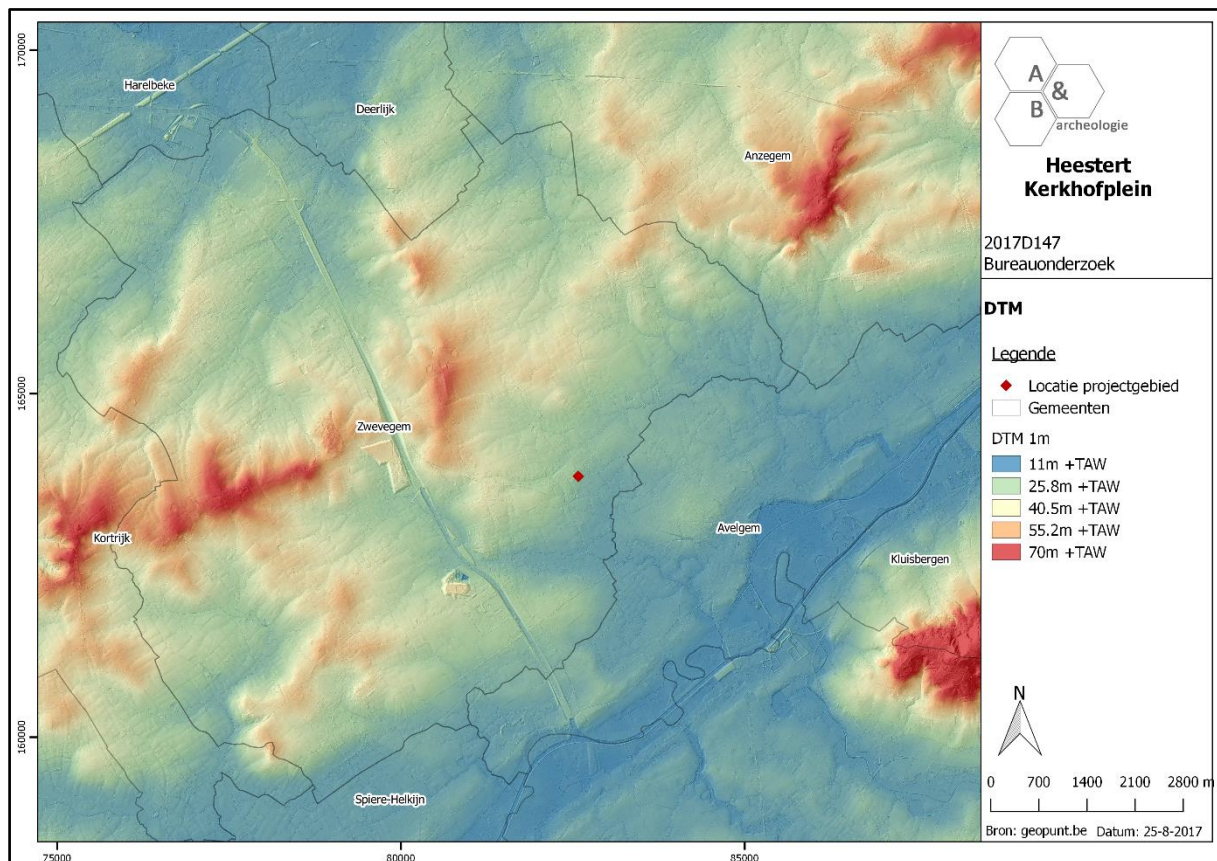
2.3.2. Landschappelijke situering

Zwevegem behoort tot het overgangsgebied van de zandleem naar de leemstreek. Het reliëf is sterk golvend met een uitgesproken heuvelrug tussen Kortrijk, Zwevegem en Anzegem. Heestert zelf bevindt zich op de zuidelijke flank van deze heuvel naar de vallei van de Bovenschelde op. Ten westen van Heestert bevindt zich het Kanaal van Bossuit-Kortrijk, die aansluiting maakt op de Bovenschelde. Tevens bevindt zich in het westelijke deel van Heestert het hoogste punt, meer

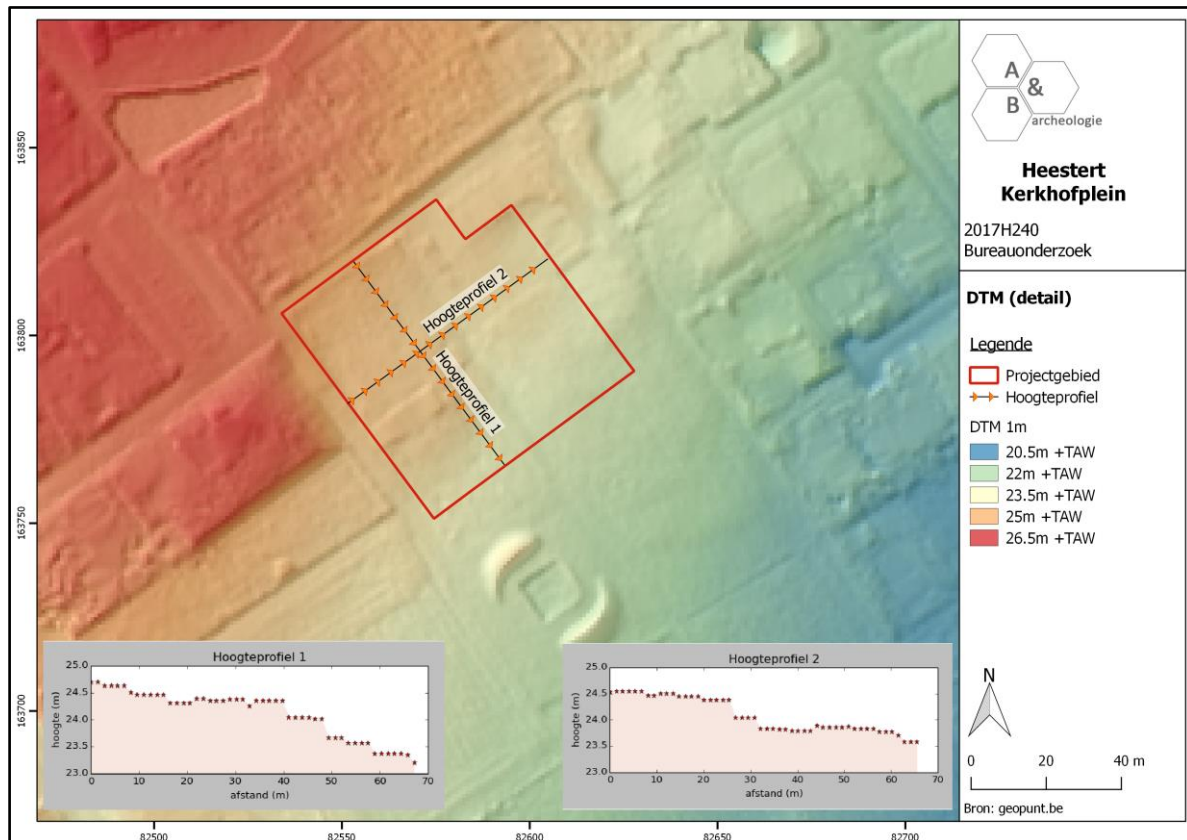
bepaald de Keiberg met een hoogte van ca. +65m TAW. De lager gelegen delen bevinden zich in de gemeentes Avelgem en Spiere-Helkijn, die zoals duidelijk te zien op het Digitaal Hoogtemodel in de vallei van de Bovenschelde liggen.

Het onderzoeksgebied zelf is licht hellend naar het noordwesten toe. Het hoogste punt ligt hier rond ca. +24,5m TAW. Naar het zuidoosten toe neemt de hoogte af naar ca. +23m TAW. Nog verder naar het zuiden en zuidoosten toe neemt de hoogte nog meer af naar de Gauwelbeek en Scheebeek toe.

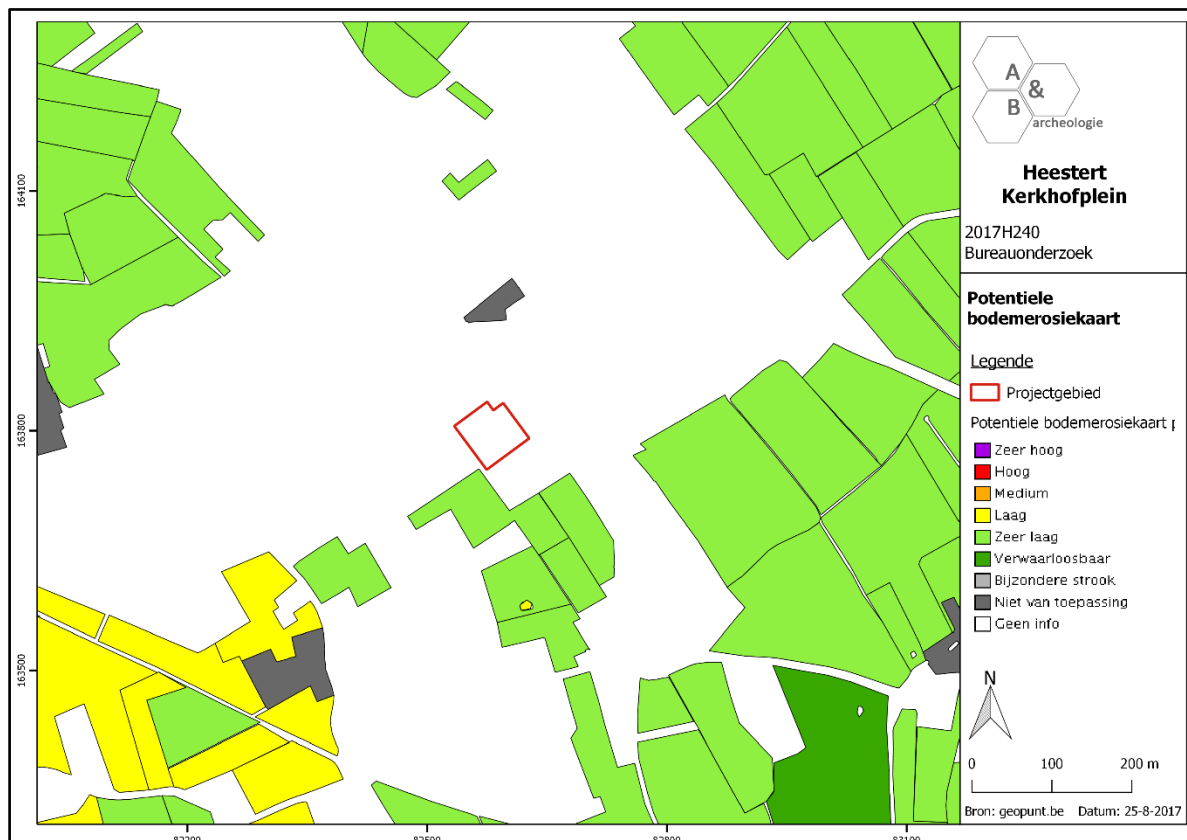
Op de potentiële bodemerosiekaart wordt het gebied niet ingekleurd en is er bijgevolg geen informatie voor handen. Enkele percelen rondom worden lichtgroen ingekleurd. Hierbij is een verwaarloosbare erosiegraad van toepassing. Naar het zuidwesten toe zijn enkele ingekleurd in geel. Deze inkleuring wijst op een lage erosiegraad. De potentiële bodemerosiekaart baseert zich onder andere op de hellingsgraad van het terrein. Voor het terrein zelf zal eerder een lage tot verwaarloosbare erosiegraad van toepassing zijn.

Figuur 14 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

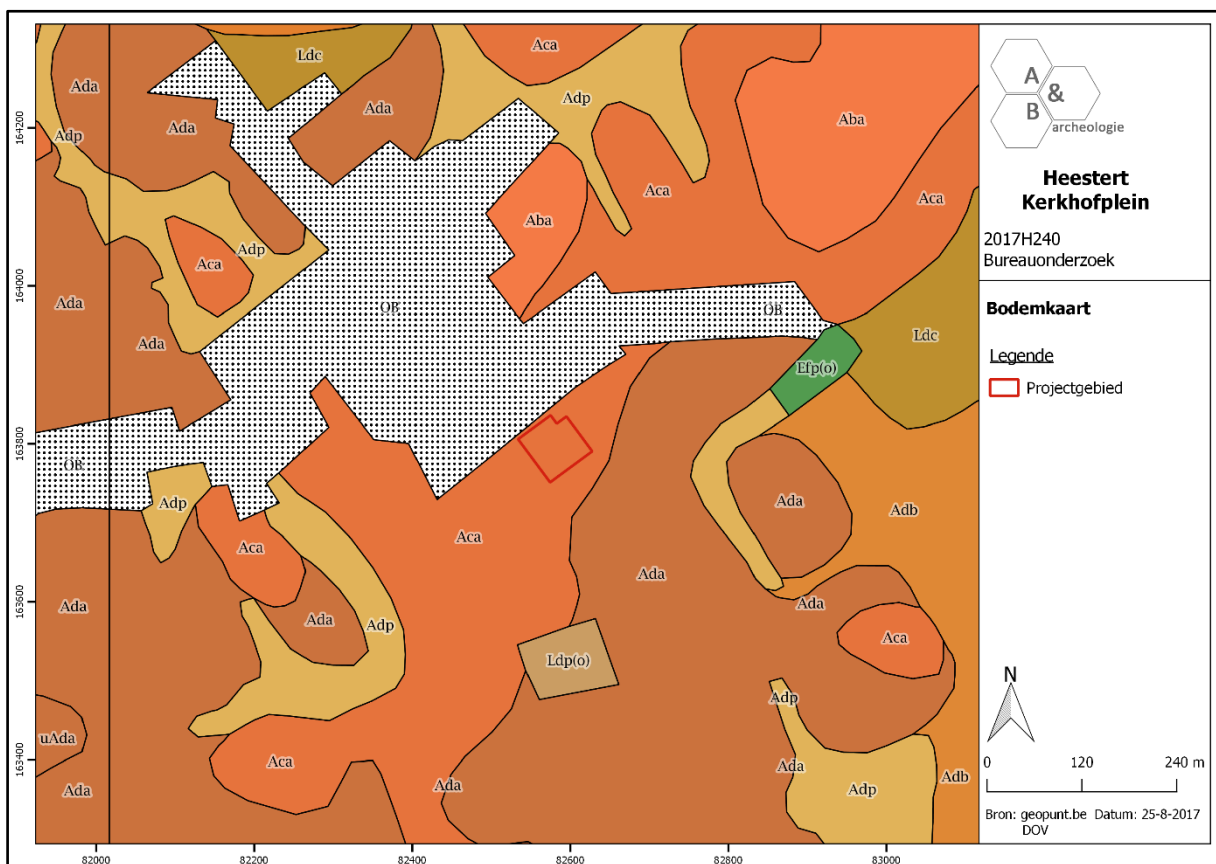
Figuur 15 Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel met de twee hoogteprofielen (bron: AGIV).

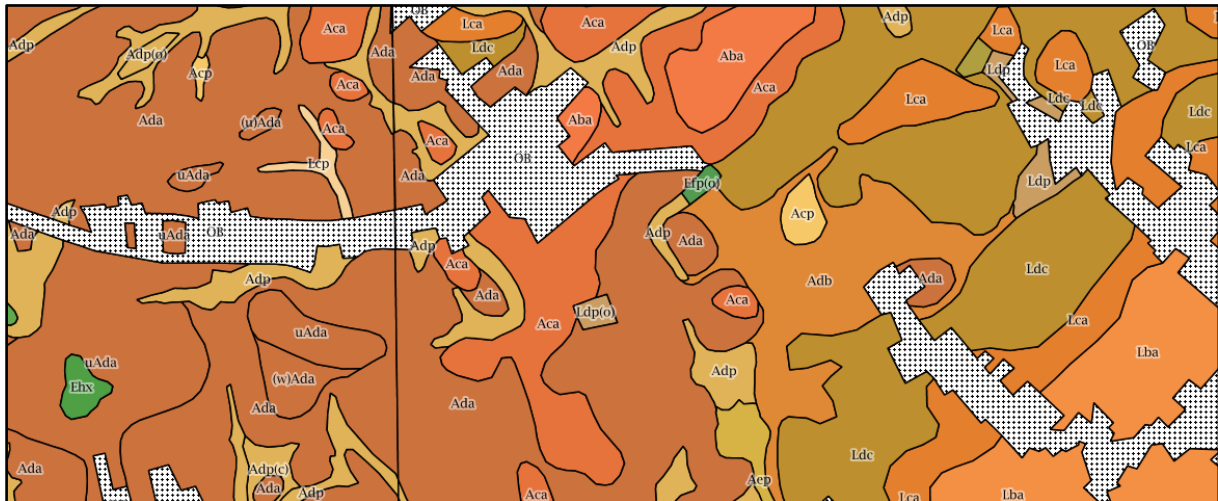
Figuur 16 Zicht op de Potentiële bodemerisiekarta (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

Binnen de grenzen van het plangebied wordt één bodemtype aangegeven, meer bepaald type Aca. Deze bodem kenmerkt zich als een matig droge leembodem met een textuur B-horizont. Deze matig droge leemgronden vertonen een gley-horizont op matige diepte. De Acao gronden zijn niet geërodeerd en komen voor op de brede plateaus of zwakke hellingen. De meer geërodeerde Aca1 gronden komen voor op hellingen of in de nabijheid van Tertiaire ontsluitingen, waar zich dan ook een substraat kan manifesteren. De landbouwwaarde is goed, de quoterig ligt iets lager dan bij Aba.

Figuur 17 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

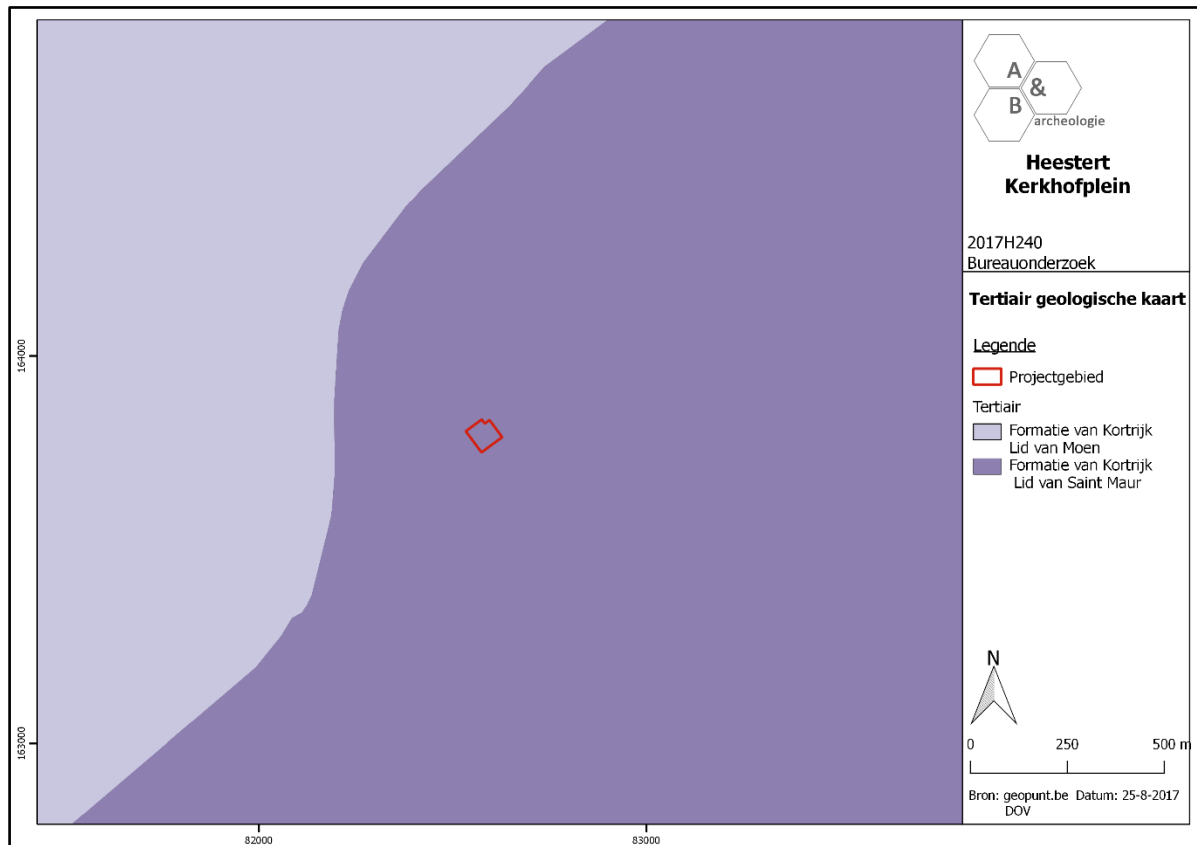
Figuur 18 Ruime uitsnede uit de bodemkaart (bron: geopunt.be).

2.3.4. Geologische situering

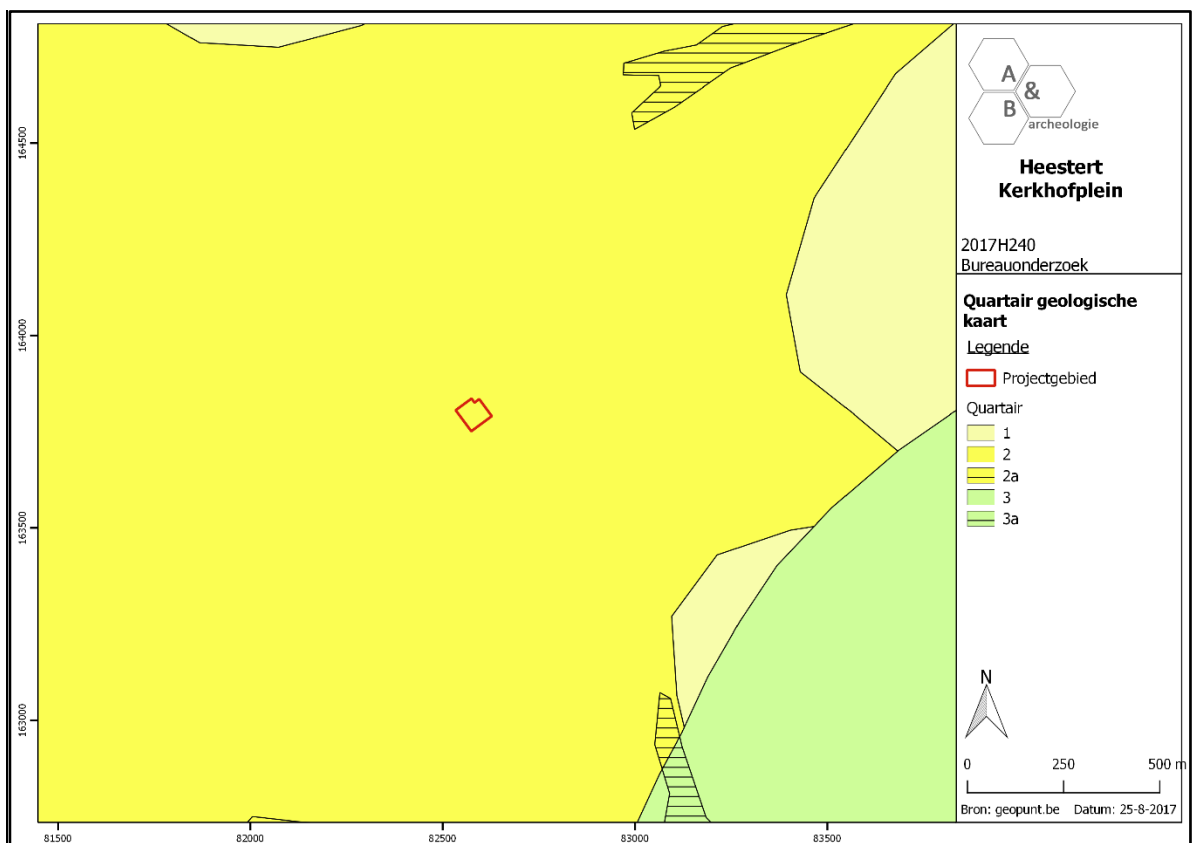
De Tertiaire ondergrond ter hoogte van het plangebied bestaat uit afzettingen van de Formatie van Kortrijk meer bepaald het Lid van Saint Maur. Deze eenheid kenmerkt zich door het voorkomen van een grijze silthoudende klei.

De Quartair geologische kaart geeft aan dat de ondergrond van het plangebied bestaat uit het type 2 omschreven als volgt: niet holocene en/of tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie. Het betreft eolische afzettingen van zand tot silt van het Weichseliaan (laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holocene (code **ELPw**), mogelijk kunnen ook hellingsafzettingen van het Quartair (**HQ**) aanwezig zijn.

De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 19 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 20 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2	
ELPw en/of HQ	ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.
	HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

Figuur 21 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart; type 2 (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁷

Heestert werd in 1048 voor het eerst vermeld als '*villa dicta Hertrudis*'. Het dorp dankt zijn naam aan een adellijke dame Ertrudis die zich hier in de 11de eeuw kwam vestigen en er een kasteel liet bouwen. Het grondgebied van Heestert behoorde aanvankelijk onder de kasselrij Kortrijk; bij de afscheuring van de kasselrij Oudenaarde in de 14de eeuw bleef Heestert voor een derde onder Kortrijk en voor twee derde onder Oudenaarde. De dorpsheerlijkheid werd bestuurd vanuit Oudenaarde en de heerschappij over Heestert ging in de loop der eeuwen over in handen van verscheidene families. Bij de vorming van de gemeenten in 1795 werd Heestert een zelfstandige gemeente. In 1977 werd de gemeente opgeheven en bij Zwevegem gevoegd.

De *Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk*, gelegen vlak ten noorden van het plangebied gaat minstens terug tot een Romaanse of vroeg-Gotische kerk. Restanten zijn nog te herkennen in de zuidoostelijke gevel waarbij Doornikse kalksteen werd gebruikt met sporen van een rondbogige deuropening. Uit een latere fase, rond ca. 1500, behoren het Laatgotische koor en twee zijkapellen. In 1771 werd een nieuw éénbeukig schip met westertoren gebouwd. De kerk brandde af in 1931 waarna ze opnieuw werd hersteld. Naast de kerk ligt het kerkhof en ook een Brits militair kerkhof, het *Heestert Military Cemetery*. Er liggen 127 Britten en 57 Duitsers begraven die sneuvelden tijdens de Eerste Wereldoorlog. Ook bevindt zich op het grondgebied van Heestert het kasteel Banhout, met een oorsprong in de 19de eeuw omgeven door het Banhoutbos te midden van landbouwgebied.

De oudste kaart die geraadpleegd kan worden betreft de Ferrariskaart uit de 18de eeuw. Op deze kaart bevindt het terrein zich in landbouwgebied, vlak ten zuidoosten van de kerk met kerkhof. De dorpskern van Heestert situeert zich vooral aan de noordelijke en westelijke zijde van de kerk. Verderop naar het zuidwesten toe bevindt zich een tweede kleiner gehucht. Op de Atlas der Buurtwegen (1841) bevindt het terrein zich nog steeds in landbouwgebied. Het gebied is ingedeeld in parallelle NW-ZO georiënteerde percelen, gelegen langs de landwegen Nr. 34 en 32. Beide wegen begrenzen het noordwesten en zuidwesten van het plangebied. De kerk en kerkplein heeft een ovaal grondplan. De bewoning blijft geconcentreerd ten noorden en westen van de kerk. De kaart van Vandermaelen (1846-1854) toont een gelijkaardig, doch minder gedetailleerd beeld. De kaart van Popp (1842-1879) toont in grote lijnen nog dezelfde perceelstructuur zoals op de Atlas der Buurtwegen.

Op de topografische kaart van 1894 en 1910 blijft de situatie ongewijzigd. De dorpskern is op deze moment nog beperkt tot bewoning ten noorden en westen van de kerk voornamelijk langs de Stijn Streuvelstraat en de Gauwelstraat die de verbinding vormen tussen Avelgem en Zwevegem.

Voor het projectgebied is één algemene loopgravenkaart beschikbaar. Hierop zijn geen structuren uit de Eerste Wereldoorlog aangegeven.

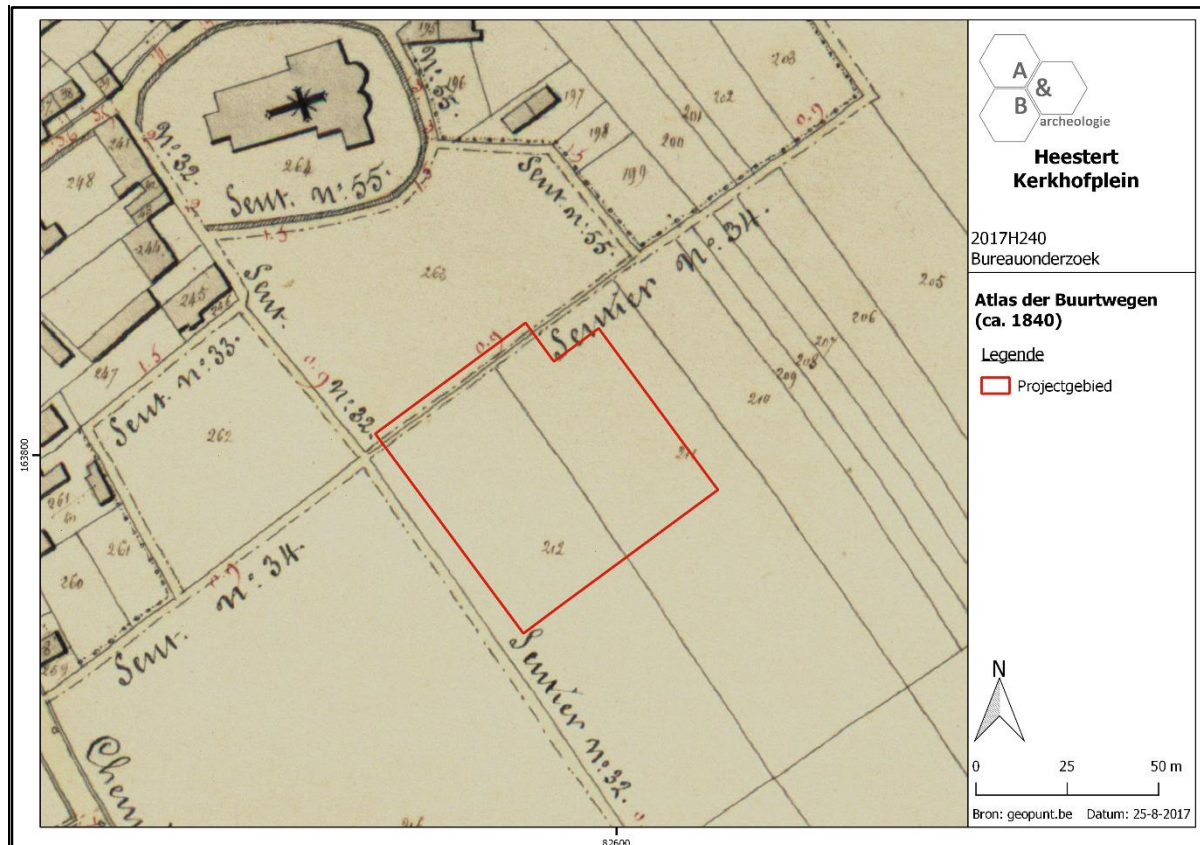
De vroegste luchtfoto betreft een orthofoto uit 1971. De kwaliteit en resolutie is vrij laag, maar toch is te zien dat het plangebied ingenomen is als landbouwgebied en verdeeld in twee percelen, zoals ook te zien op de kaart van Popp. In de noordwestelijke hoek lijkt een vierkante structuur aanwezig,

⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Heestert (Zwevegem) In Inventaris Onroerend Erfgoed*. Opgehaald van <https://inventaris.onroerenderfgoed.be> op 28/08/2017

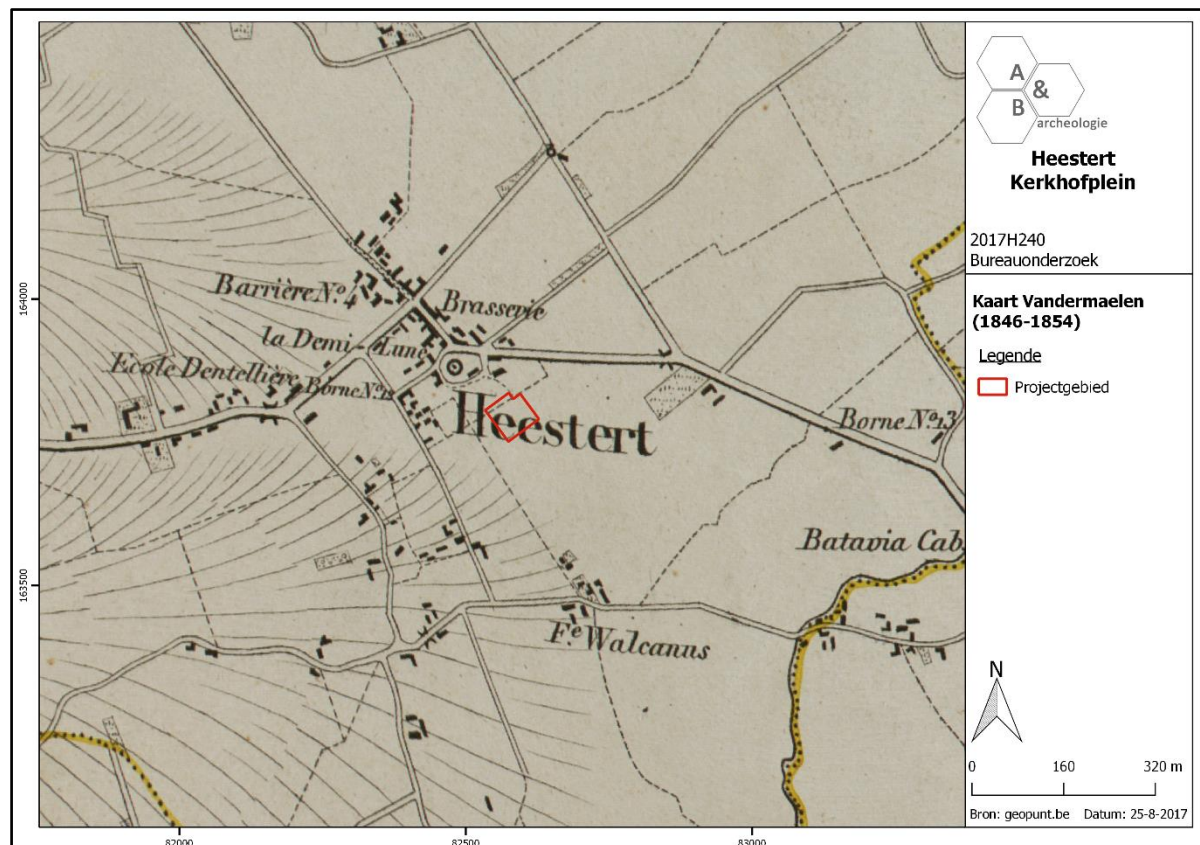
hoewel dit mogelijk iets met de landbouw te maken kan hebben. Op een latere en meer gedetailleerde luchtfoto van 1979-1990 is het vierkant niet meer te zien. Wel is het houten gebouw dat nu dienst doet als cafetaria van de hondenschool te zien. Het gebouw bevindt zich binnen een rechthoekig perceel. De oostelijke helft is ingenomen als weiland. Ten oosten van het terrein is een nieuwe verkaveling toegevoegd. Op de luchtfoto van 2016 zijn bij het houten gebouw nog enkele bijgebouwtjes toegevoegd. In het noorden is een asfaltverharding aangelegd die aansluit op twee grote gebouwen net buiten het plangebied. Er komen enkele bomen voor binnen het terrein.

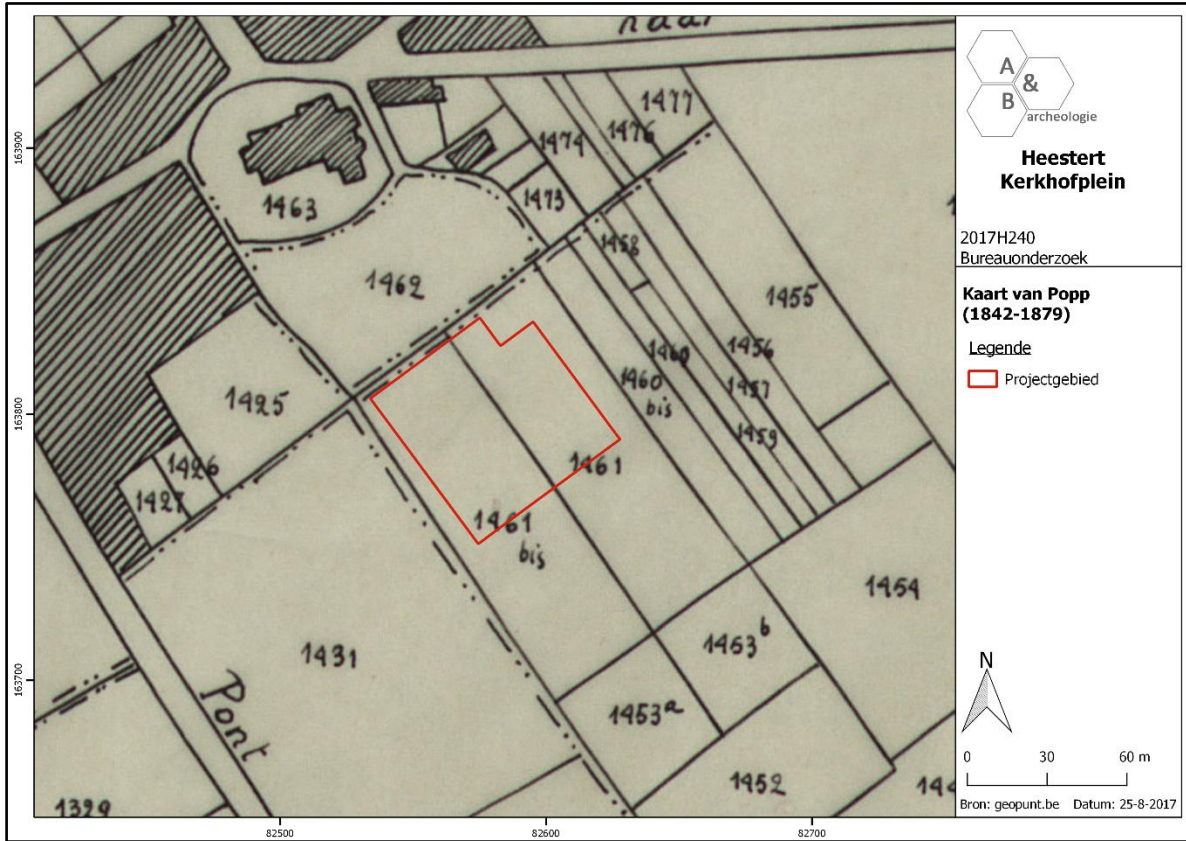
Figuur 22 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be).

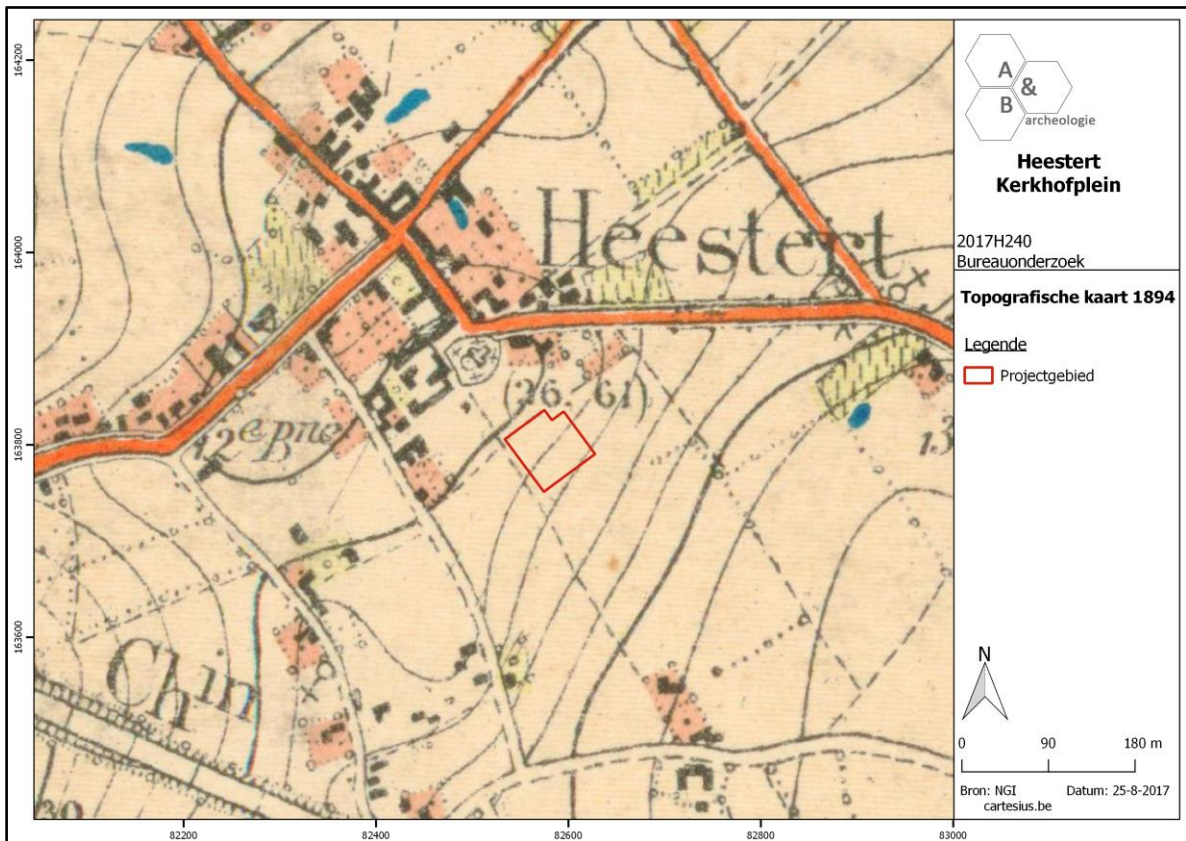
Figuur 23 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

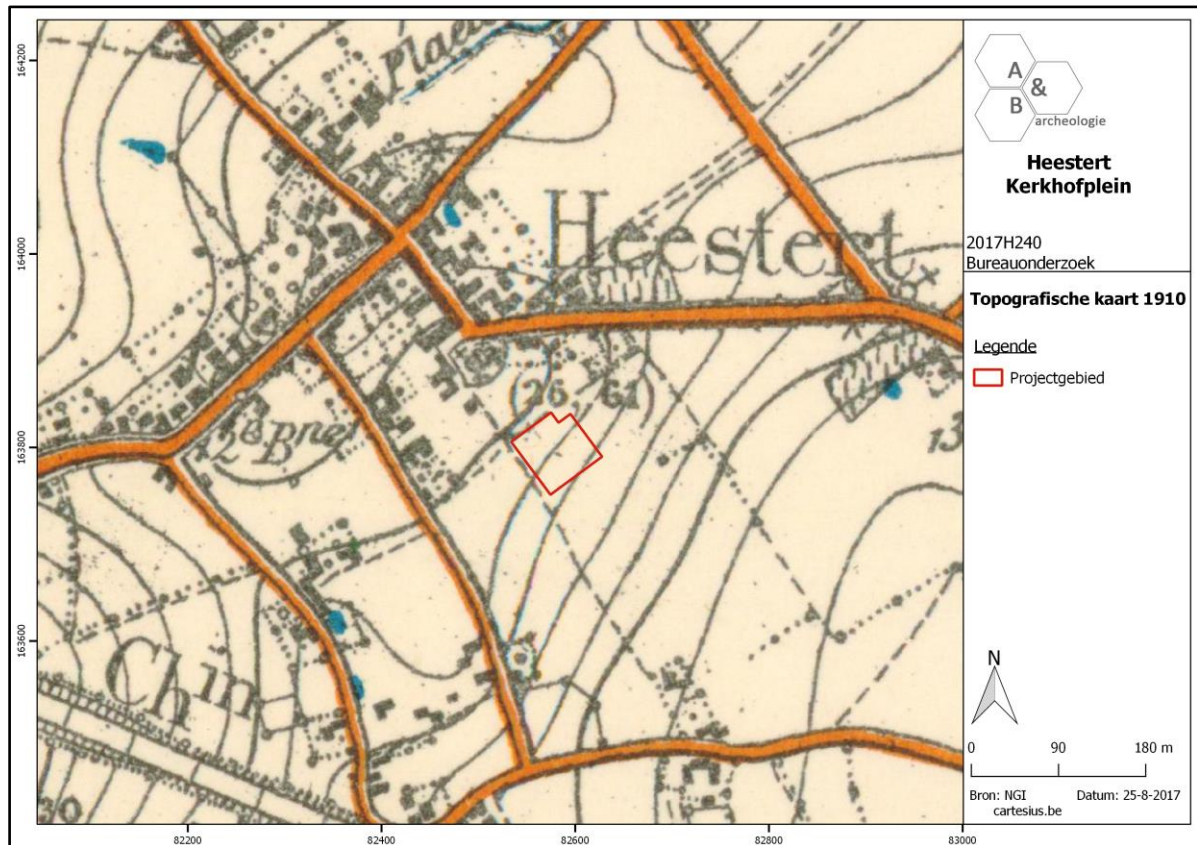
Figuur 24 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

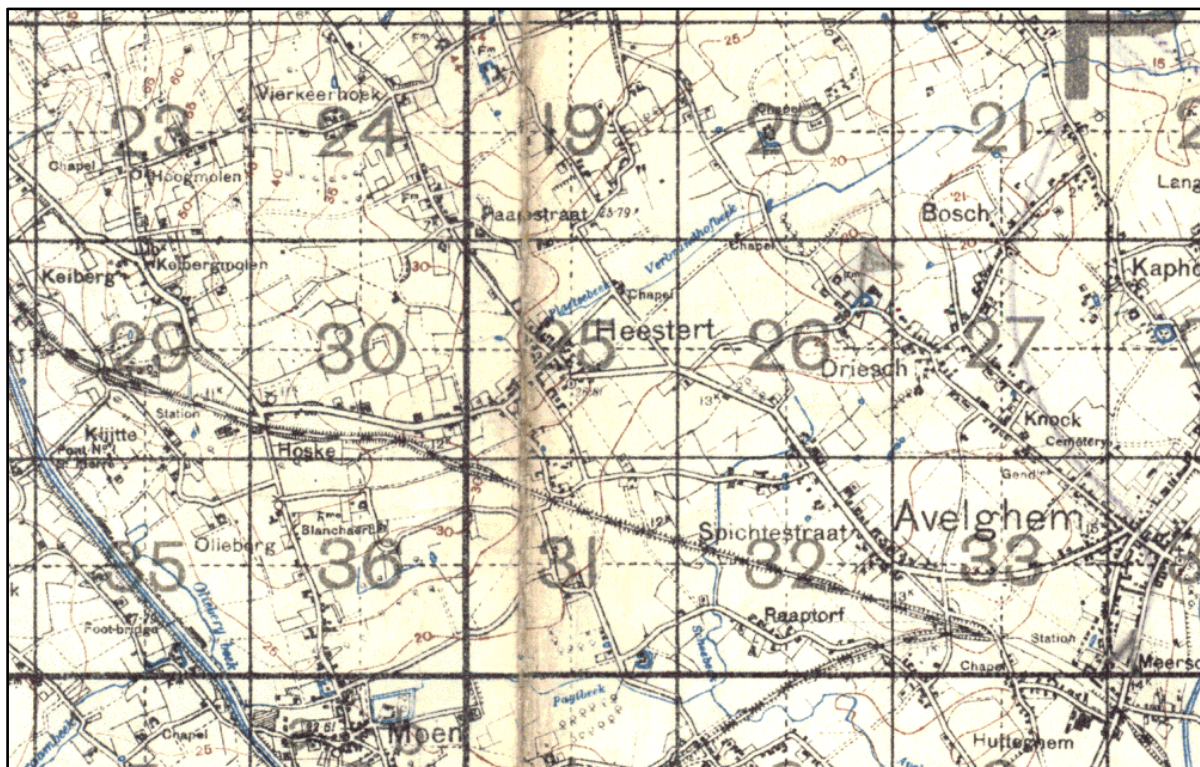
Figuur 25 Uitsnede uit de kaart van Popp (bron: geopunt.be).

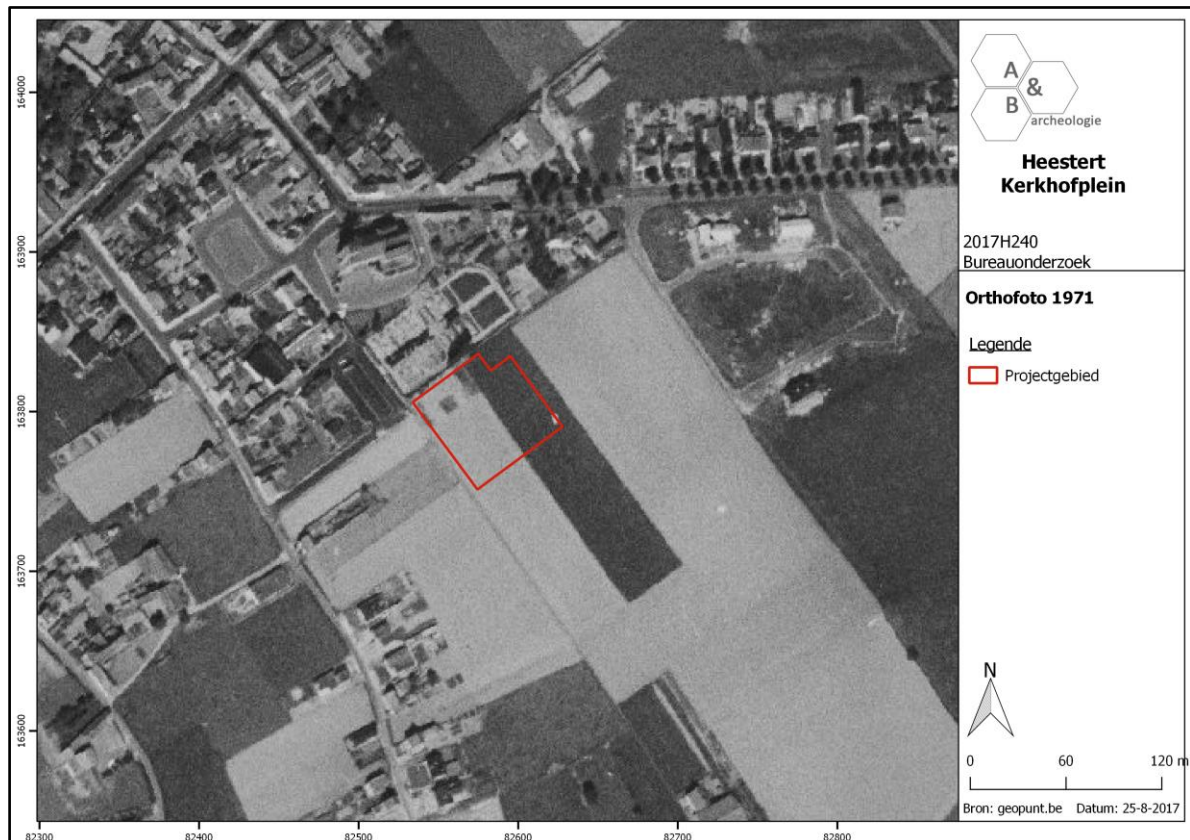
Figuur 26 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1894 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 27 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 28 Uitsnede uit de algemene loopgravenkaart van mei 1917 (bron: Linesman DVD 20).

Figuur 29 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 31 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

Op de Centrale Archeologische Inventaris worden in de dorpskern van Heestert geen archeologische site of locaties aangegeven. Op archeologisch vlak zijn nog geen onderzoeken uitgevoerd. Bijgevolg is Heestert zelf nog een blinde vlek op de archeologische kaart. In de ruimere omgeving worden wel enkele gekende archeologische waarden aangegeven die hiernavolgend besproken worden.

Steentijd

Ten westen van het plangebied wordt aan De Klijte en Olieberg op het grondgebied van Moen CAI ID 76628 aangegeven. Op deze locatie werd een onbepaalde geretoucheerde afslag teruggevonden⁸.

Romeins

Ten noorden van het plangebied bevindt zich een Romeinse site op de hoek van de Blinde Kapellestraat en de Pontstraat onder CAI ID 76712 en 73995, tussen Heestert en Otegem in. Over een oppervlakte van minstens 2ha bevindt zich een Romeinse villa met badgebouw (balneum). De villa bestaat uit een groot zaalgebouw met twee rijen pijlers, twee uitspringen hoekvertrekken en twee haarden. De muren hebben een stenen muursokkel met opgaand muurwerk in vakbouw en leemwerk. De fundering bestaat uit Doornikse kalksteen. Het badgebouw, met een grootte van 6,2 op 4,3m, bevindt zich op ca. 70m ten oostwaarts van de villa. Ook werd een circulair spoor met een diameter van 120m teruggevonden met een 25m brede gracht. Er zijn hierbij 5 diepe inhumaties aangetroffen met een OW oriëntatie. Op deze locatie werden in 2006 met een metaaldetector fibulae, een sleutel, een vulvabeslag, een gouden aureus van Vespasianus en andere Romeinse munten teruggevonden. Uit de Karolingische periode dateren een 30-tal inhumatiegraven ter hoogte van het villagebouw⁹.

Middeleeuwen

Uit de middeleeuwen worden enkele sites aangegeven. Ten zuidwesten bevindt zich het kasteel van Moen (CAI ID 72945), ook wel het Goed te Mouden of Het goed te Moen genoemd. Het kasteel kent zijn oorsprong in de late middeleeuwen en wordt afgebeeld op de kaart van Sanderus uit 1641. Hier wordt het kasteel voorgesteld als een waterkasteel met een ronde duiventoren en een vierkante toren. In de 13de eeuw betreft het een eenvoudige torenburcht opgetrokken in Doornikse kalksteen met funderingen tot 3m diep. Vanaf de 16de eeuw wordt het omgevormd tot een lusthof. In de 19de eeuw worden de meeste grachten gedempt. In april 1893 wordt alles vernield door brand. Een klein onderzoek in 1975 leverde veel vondstmateriaal op uit de 17de en 18de eeuw¹⁰. Ten noordoosten van het plangebied bevindt zich 't Verbrandhof, een laatmiddeleeuwse site met walgracht (CAI ID 72926). De huidige gebouwen dateren uit de late 18de eeuw. De hoeve daarvoor zou bewoond geweest zijn door Jezuïeten en wordt als Ter Beke aangegeven op de Ferraris. In 1788 brandt deze hoeve af.

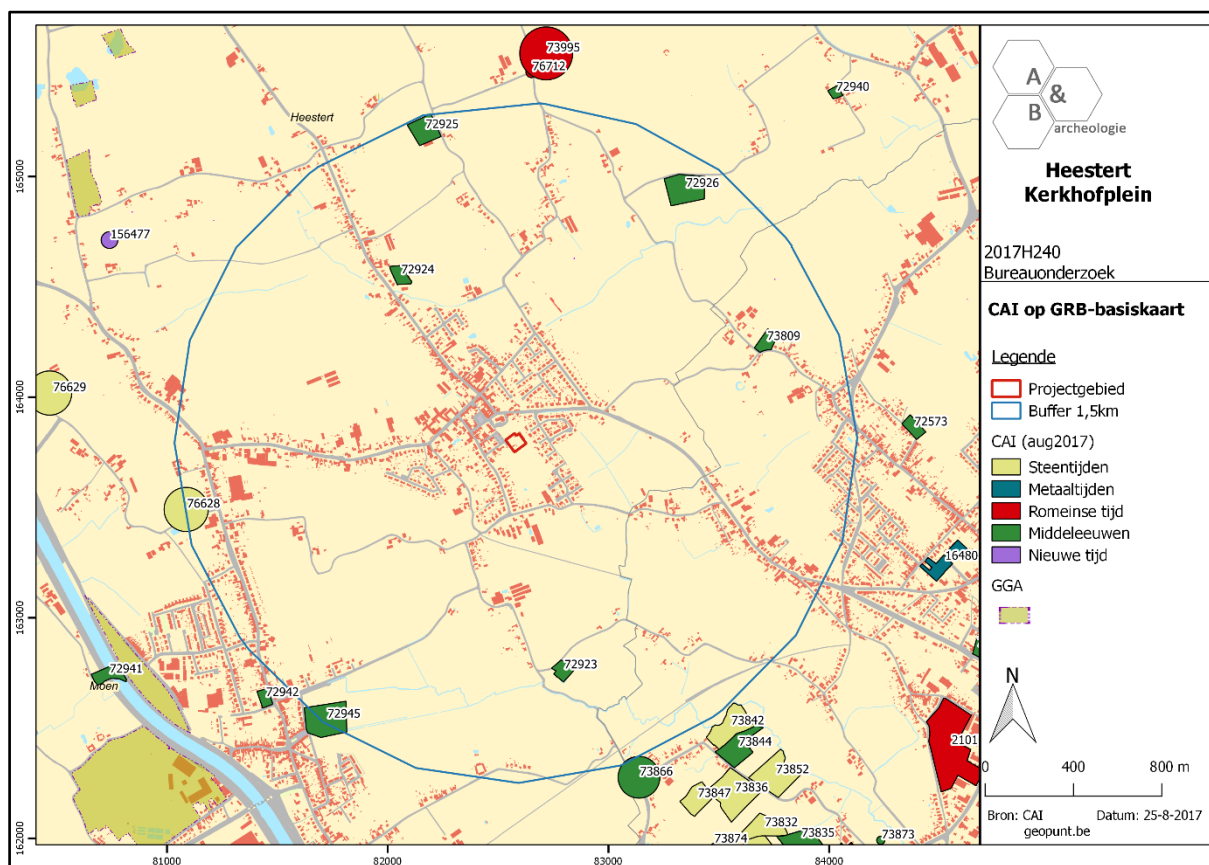
⁸ Despriet 1976

⁹ Janssens 1980, 1981 en Despriet 2008

¹⁰ Despriet 1980

Verder kunnen nog enkele sites met walgracht opgemerkt worden die teruggaan tot de late middeleeuwen (CAI ID 72923, 73809, 72924 en 72925). Enkele van deze kunnen nog herkend worden in het huidige landschap.

Het archeologisch kader toont aan dat Heestert zelf archeologisch nog ongekend is. In de omgeving tonen sites uit de steentijd, Romeinse en middeleeuwse periode het potentieel aan van het gebied. Vooral de Romeinse villa met badgebouw vormt een belangrijke site. Vooral een belangrijk gegeven vormt de ligging van het terrein vlakbij de kerk van Heestert. Vermoedelijk kunnen sporen teruggevonden worden van de eerste ontwikkeling van het landelijke dorp.

Figuur 32 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van de bureaustudie kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Op basis van de 18de-, 19de- en 20ste-eeuwse cartografische bronnen kan gesteld worden dat er geen bewoning aanwezig was binnen de grenzen van het plangebied. Gedurende deze periode was het terrein steeds in gebruik als landbouwgebied.
- Voor de periode voor de 18de eeuw zijn geen bronnen beschikbaar waardoor de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet kan gestaafd worden.
- Het terrein is voor het grootste deel onbebouwd en grotendeels ingenomen als grasland. Er zijn enkele gebouwtjes aanwezig opgetrokken in hout. Deze hebben een minimale impact in de bodem. In het noorden zijn betonklinkers aanwezig over een oppervlakte van ca. 650m². Het plangebied is bijgevolg grotendeels onverstoord.
- Op archeologisch vlak kan gesteld worden dat er een matig tot hoge archeologische waarde aan het terrein kan gegeven worden gezien de ligging vlak aan de kerk en het kerkhof van Heestert. Archeologisch onderzoek is nog niet eerder uitgevoerd in de dorpskern, waardoor Heestert nog een blinde vlek is op archeologisch vlak. Wel toont het historisch kader aan dat de naamgeving reeds teruggaat tot de volle middeleeuwen. Sporen uit de Romeinse tijd en middeleeuwen kunnen verwacht worden.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van de bureaustudie geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

Binnen het plangebied zullen de bestaande houtbouwen en metalen hekwerken afgebroken en de betonklinkers uitgebroken worden. Enkele boompjes zullen gerooid worden en enkele zullen behouden blijven. Na deze voorbereidende werkzaamheden zal een U-vormige lagere school opgetrokken worden met speelplaatsen en verhardingen over het volledige plangebied. De werkzaamheden hebben een aanzienlijke impact op het bodemarchief en bijgevolg het mogelijke archeologisch erfgoed. Een verder onderzoek is noodzakelijk.

3.3. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

- Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door middel van boringen of profielputten. Met deze methode kan met een minimale impact in de bodem toch heel wat informatie verkregen worden. De methode wordt binnen de archeologie vooral aangewend om het bodemkundig potentieel na te gaan voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites.

Gezien de locatie van het terrein en de bodemkundige gegevens die ter beschikking zijn, is een landschappelijk booronderzoek niet nodig. Er zijn geen aanwijzingen voor begraven archeologische niveaus of de aanwezigheid van een complexe bodemkundige stratigrafie. Het terrein bevindt zich bovendien niet in of op de rand van een beekvallei.

- Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. Ook kent deze methode haar nut bij het opsporen van explosieven. Onder dit type onderzoek vallen verschillende opsporingstechnieken: magnetometrie, weerstandsmetingen, grondradar enz.

Deze onderzoeksmethode is niet nodig om uit te voeren aangezien geen aanwijzingen zijn voor begraven bakstenen structuren of andere elementen.

- Veldkartering en metaaldetectie

Bij een veldkartering of oppervlakteprospectie wordt een visuele inspectie gedaan van het terreinoppervlak voor de aanwezigheid van archeologisch vondstmateriaal, zoals aardewerk of silexartefacten. Metaaldetectie betreft het opsporen van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. De toplaag, ca. 20cm diep, wordt hierbij afgezocht door middel van parallelle looplijnen met of zonder een bepaalde tussenafstand.

In dit geval zijn beide onderzoeksmethodes niet zinvol om uit te voeren en kunnen dus buiten beschouwing genomen worden. Er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van relevante archeologische voorwerpen in de teelaarde. Er zijn geen gegevens gevonden omtrent slagvelden of kampplaatsen.

3.4. Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel om archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Via de boringen kunnen begraven niveaus teruggevonden worden waarin zich bv. *in situ* steentijdartefacten kunnen bevinden. De boringen worden volgens een bepaald grid met optimale spreiding opgesteld.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet van toepassing aangezien geen aanwijzingen zijn voor meerdere begraven archeologische niveaus of een complexe stratigrafie. Er zijn geen bodemkundige of topografische aanwijzingen voor de *in situ* aanwezigheid van een steentijdsite.

- Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen.¹¹

Gezien het archeologische potentieel, de ligging van het terrein en de aard van de geplande werken is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk. Deze proefsleuven kunnen pas aangelegd worden na de afbraak van de cafetaria, de bijgebouwen en het metalen hekwerk, de uitbraak van de betonklinkers en het rooien van bomen tot op het maaiveldniveau. Hierbij dient gelet te worden dat de gebouwen enkel afgebroken mogen worden tot op het huidige maaiveldniveau.

Het totale terrein is 4350m² groot waarvan 10% oftewel 435m² dient onderzocht te worden door middel van proefsleuven. Aanvullend hierbij moet nog voor 2,5% oftewel 109m² aan kijkvensters, dwars- of volgsleuven aangelegd te worden. In totaal wordt zo 12,5% oftewel 544m² onderzocht. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen.

3.5. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Voor het projectgebied zelf zijn geen archeologische gegevens gekend. De historische bronnen geven aan dat het plangebied pas bewoond wordt vanaf het laatste kwart van de 20ste eeuw. Voor de periode van de 18de eeuw zijn geen gegevens gekend. Het terrein bevindt zich binnen de oude dorpskern van Heestert vlakbij de in oorsprong Romaanse kerk. Archeologische sites in de dorpskern

¹¹ HANECA et al. 2016.

zijn niet gekend, waardoor Heestert zelf nog een blinde vlek is op de archeologische kaart. Wel bevinden zich in de ruimere omgeving enkele archeologische locaties waaronder een silexartefact aan De Klijte, een Romeinse villa met badgebouw tussen Heestert en Otegem in en enkele laatmiddeleeuwse sites met walgracht. Deze archeologische gegevens en de gunstige ligging wijzen op het archeologisch potentieel van het plangebied.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Het grootste deel van het plangebied is onverstoord. De bestaande houten gebouwen (cafetaria en blokhutjes) hebben weinig tot geen impact in de bodem. De noordelijke hoek, aan de chirolokalen, is voorzien van betonklinkers over een oppervlakte van ca. 650m². Hier is de bodem enigszins geroerd tot een beperkte diepte van ca. 30 tot 40cm.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Er zijn geen aanwijzingen hiervoor teruggevonden.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De geplande werken omvatten in eerste instantie de afbraak van de bestaande houten gebouwtjes, de metalen hekwerken, de betonklinkers en het rooien van de bomen. Nadien zal een U-vormige school met speelplaatsen en verhardingen aangelegd worden die het volledige projectgebied omvatten. De geplande werken hebben een nefaste impact in de bodem aangezien ook grote delen ondergronds worden aangelegd.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. Echter gezien de historische bronnen, de ligging van de site in de oude dorpskern en de gekende archeologische sites in de ruimere omgeving is de aanwezigheid van archeologische sporen reëel.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

In eerste instantie dienen de huidige houten gebouwen en de metalen hekwerken afgebroken te worden. Daarnaast dienen de betonklinkers uitgebroken te worden en de bomen gerooid. Hierbij is het van belang dat gebouwen afgebroken worden tot op het huidige maaiveldniveau en dat de eventuele funderingen blijven zitten tot na de afronding van het archeologisch onderzoek. Ook de

boompjes mogen verwijderd worden, maar enkel tot op het maaiveldniveau. De betonklinkers mogen enkel oppervlakkig uitgebroken worden.

Na de afbraak volgt een proefsleuvenonderzoek over het volledige plangebied. Dit onderzoek bestaat uit zes parallelle sleuven, 5 lange en 1 korte, volgens een NW-ZO oriëntatie. De sleuven hebben als doel om het archeologisch potentieel van het terrein in kaart te brengen. Zijn er archeologische sporen aanwezig? Behoren deze tot één of meerdere periodes? Daarnaast is het ook belangrijk om de verstoringsgraad in kaart te brengen. Zijn de sporen goed bewaard? Kunnen er verstoringszones afgebakend worden? Afsluitend is het belangrijk om alle gegevens samen te beschouwen om zodoende een uitspraak te kunnen doen over het potentieel van het terrein. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel of volledig het terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen.

4. Samenvatting

Het terrein, met een oppervlakte van 4350m², is gelegen in Heestert (Zwevegem) aan het Kerkhofplein, op een honderdtal meter ten zuidoosten van de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk. Tussen de kerk en het plangebied bevindt zich het Heestert Military Cemetery en het gewone kerkhof. De noordoostelijke kant wordt begrensd door Chirolokalen. Verder naar het oosten toe bevinden zich de achtertuinen van een woonwijk langs de Kampenhove en Lentelaan. Aan de Westelijke zijde bevindt zich de V-dagstraat en de Outrijvestraat. Het zuidelijke gebied is ingenomen met weilanden. Het terrein is in gebruik als hondentrainingsschool 'De Wilskracht Heestert' en grotendeels ingenomen als grasland met wat laag hekwerk. Het noordelijke deel is voorzien van betonklinkers met een oppervlakte van ca. 650m². In het zuidwestelijke deel staat één gebouw (cafetaria), opgetrokken in hout, van ca. 85m² waarlangs twee blokhutjes staan aan de oostelijke kant. Het gebouw staat bekend als Kerkhofplein nr. 3. Kadastraal gezien bevindt het terrein zich op: Zwevegem (Heestert), afdeling 4, sectie B, perceel nr. 1461d/2 en 1461.

Binnen de grenzen van het plangebied wordt één bodemtype aangegeven, meer bepaald type Aca. Deze bodem kenmerkt zich als een matig droge leembodem met een textuur B-horizont. Deze matig droge leemgronden vertonen een gley-horizont op matige diepte.

Voor het projectgebied zelf zijn geen archeologische gegevens gekend. De historische bronnen geven aan dat het plangebied pas bewoond wordt vanaf het laatste kwart van de 20ste eeuw. Voor de periode van de 18de eeuw zijn geen gegevens gekend. Het terrein bevindt zich binnen de oude dorpskern van Heestert vlakbij de in oorsprong Romaanse kerk. Archeologische sites in de dorpskern zijn niet gekend, waardoor Heestert zelf nog een blinde vlek is op de archeologische kaart. Wel bevinden zich in de ruimere omgeving enkele archeologische locaties waaronder een silixartefact aan De Klijte, een Romeinse villa met badgebouw tussen Heestert en Otegem in en enkele laatmiddeleeuwse sites met walgracht. Deze archeologische gegevens en de gunstige ligging wijzen op het archeologisch potentieel van het plangebied.

De geplande werken bestaan uit twee luiken. In eerste instantie zal het terrein bouwrijp worden gemaakt waarbij het bestaande gebouw, de bijgebouwtjes en het hekwerk afgebroken worden. Ook zullen de betonklinkers in het noorden uitgebroken worden. Nadien zal een school, voor het lager onderwijs, gebouwd worden met diverse klassen en een sporthal. De school zal een U-vorm hebben met een oppervlakte van 1501m². Zoals te zien op de onderstaande doorsneden, zal ook een deel ondergronds aangelegd worden. Daarnaast worden speelplaatsen en andere verhardingen voorzien met een oppervlakte van 2590m².

De geplande werken zullen het volledige bodemarchief verstoren binnen het plangebied. Op basis van deze gegevens dient een verder vooronderzoek te gebeuren in de vorm van proefsleuven over het volledige terrein.

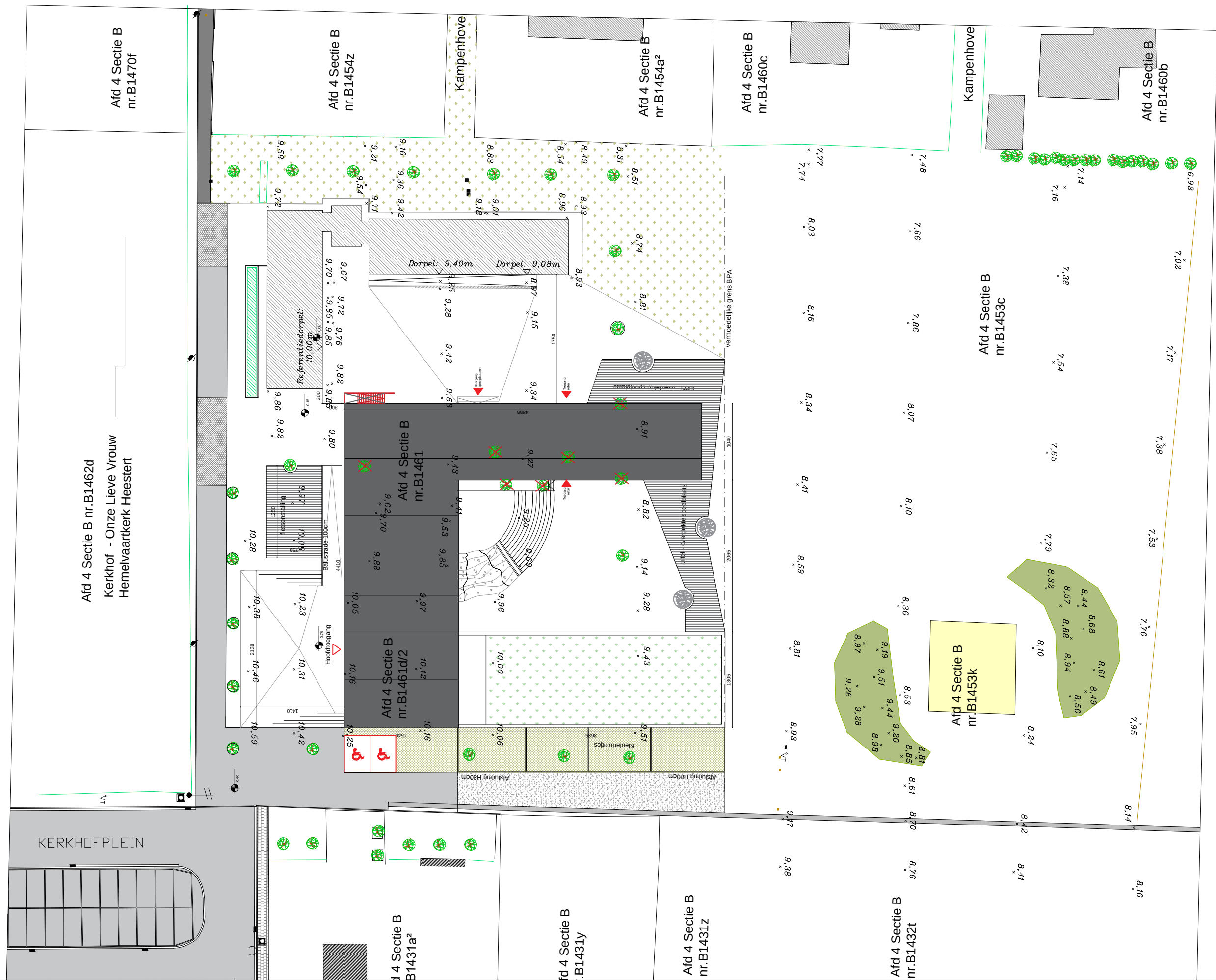
5. Bibliografie

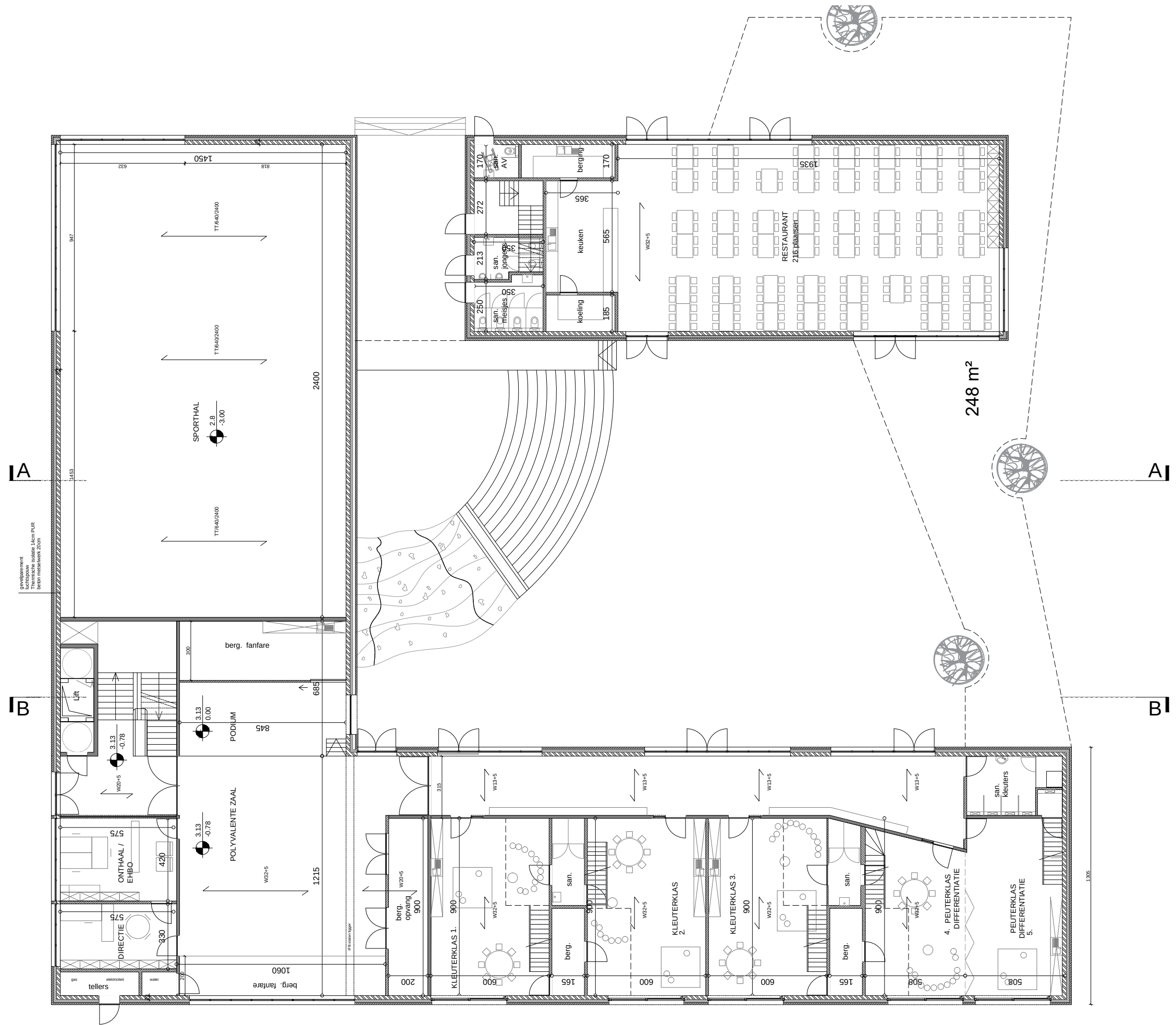
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Heestert>
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Zwevegem>
- <https://www.zwevegem.be/adressen/gemeentelijke-hondendressuur-heestert>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- DESPRIET P., 1976, Het oudheidkundig bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1975, in: *De Leiegouw XVIII.4*:401-414.
- DESPRIET P., 1980, Het Oudheidkundig Bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1978, in: *De Leiegouw XXII.4*:359-376.
- DESPRIET P., 2008, Heestert: oppervlaktevondst, in: *Zuid-Westvlaamse opgravingen 2007. Archeologische en historische monografieën Zuid-West-Vlaanderen 67*, pp. 7-8
- JANSSENS D., 1980, Heestert (W.-VI.): Romeins balneum, in: *Archeologie 1980*
- JANSSENS D., 1981, Heestert (W.-VI.): Romeinse villa, in: *Archeologie 1981*

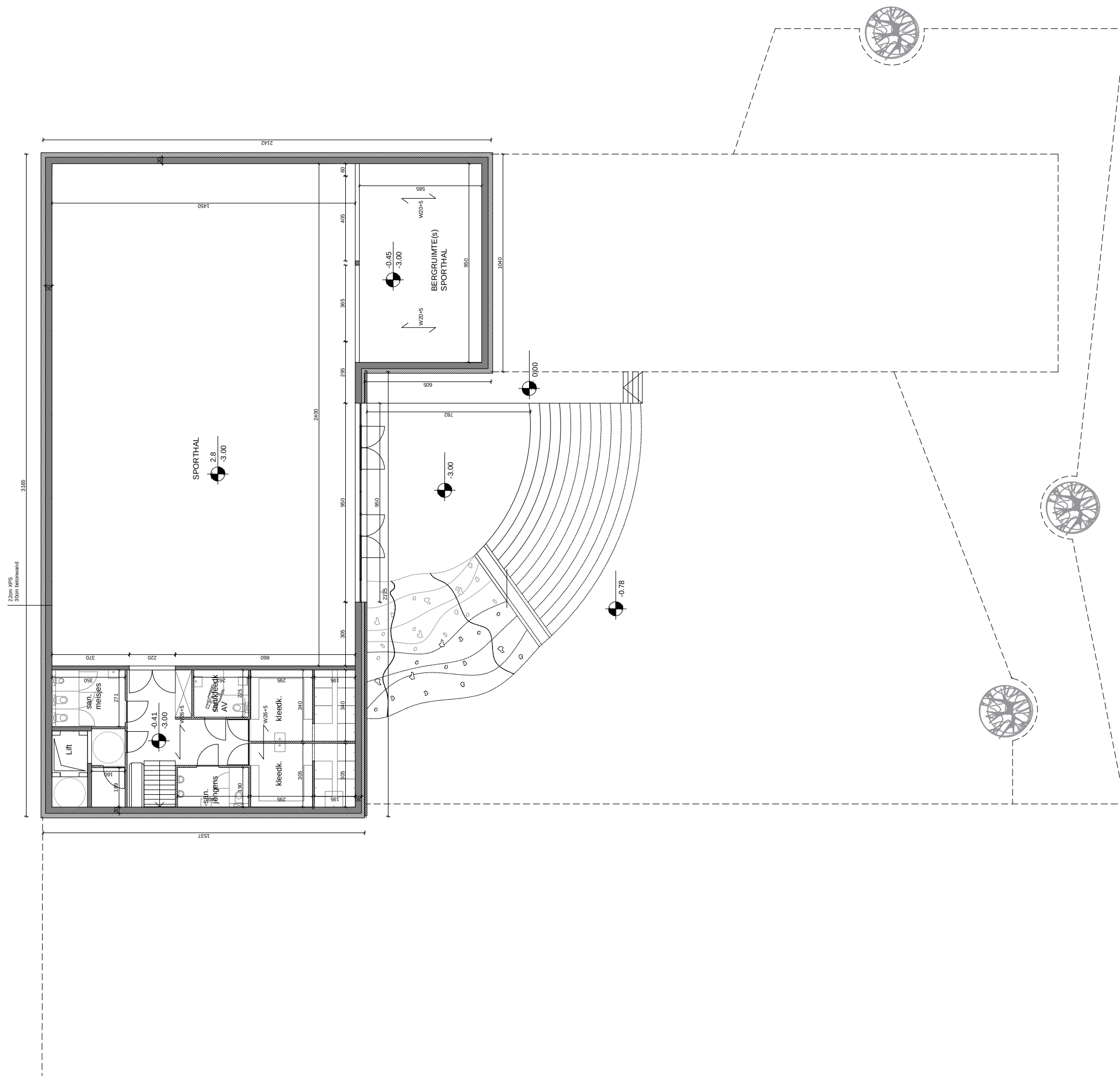
6. Bijlages

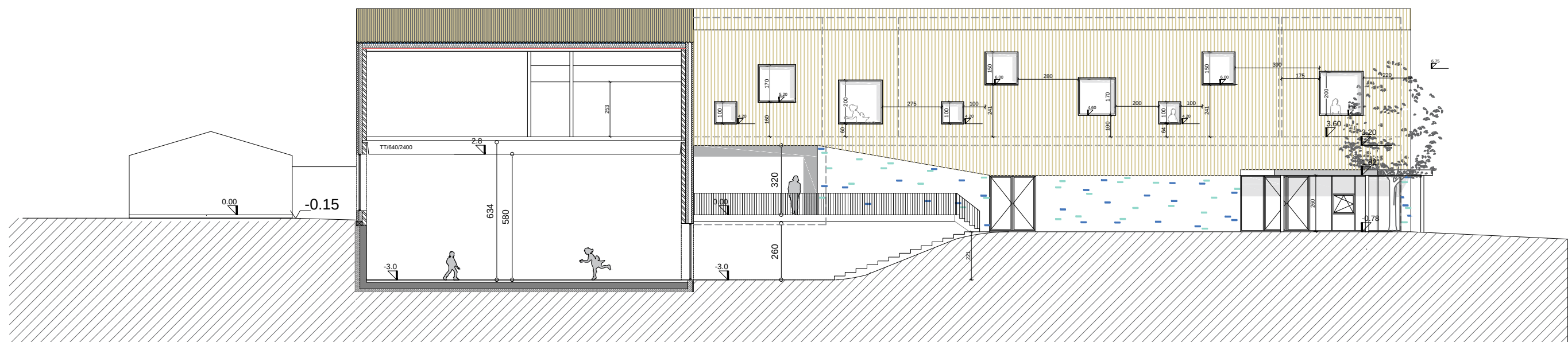
- Figurenlijst

Figuur 1 Uitsnede uit de orthofoto van 2016 met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).	7
Figuur 2 Zijdelingse luchtfoto van het plangebied richting noorden (bron: https://www.zwevegem.be/adressen/gemeentelijke-hondendressuur-heestert)	8
Figuur 3 Zicht op het plangebied in noordelijke richting met de cafetaria en hondenschool (bron: initiatiefnemer).	8
Figuur 4 Zicht op de betonklinkers met achteraan en rechts de chirolokalen (bron: initiatiefnemer).	9
Figuur 5 Projectie van de geplande werken op het huidig kadaster (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).	10
Figuur 6 Uitsnede uit het plan 'geplande werken niveau +1' met afbakening van het plangebied in rood (bron: initiatiefnemer).	11
Figuur 7 Detailplan van de werkzaamheden niveau gelijkvloers (bron: initiatiefnemer).	12
Figuur 8 Doorsnede AA (bron: initiatiefnemer).	12
Figuur 9 Doorsnede BB (bron: initiatiefnemer).	12
Figuur 10 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	13
Figuur 11 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	14
Figuur 12 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van de perceelsnummers (bron: geopunt.be).	14
Figuur 13 Zicht op de bodemgebruikkaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).	15
Figuur 14 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).	16
Figuur 15 Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel met de twee hoogteprofielen (bron: AGIV).	17
Figuur 16 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).	17
Figuur 17 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).	18
Figuur 18 Ruime uitsnede uit de bodemkaart (bron: geopunt.be).	19
Figuur 19 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	20
Figuur 20 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	20
Figuur 21 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart; type 2 (bron: geopunt.be).	21
Figuur 22 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be).	23
Figuur 23 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).	24
Figuur 24 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).	24
Figuur 25 Uitsnede uit de kaart van Popp (bron: geopunt.be).	25
Figuur 26 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1894 (bron: cartesius.be en NGI).	25
Figuur 27 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI).	26
Figuur 28 Uitsnede uit de algemene loopgravenkaart van mei 1917 (bron: Linesman DVD 20).	26
Figuur 29 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).	27
Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1990 (bron: geopunt.be).	27
Figuur 31 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).	28
Figuur 32 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).	30

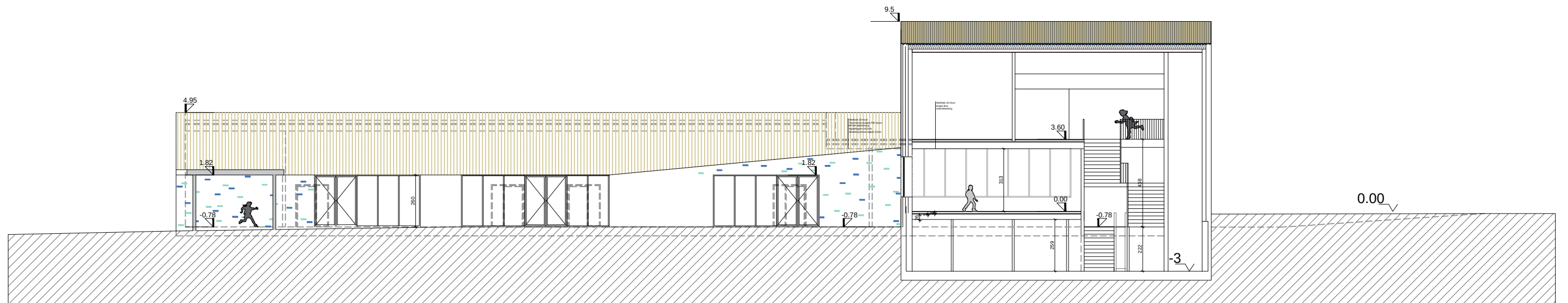

Snede AA

Snede BB

